

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Expedita Juris Divini, Natvralis, Et Ecclesiastici Moralis Expositio

Tamburini, Tommaso

Coloniæ Agrippinæ, 1665

Tractatus VII. De Obligationibus, & Divortio.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40132

TRACTATUS SEPTIMVS DE OBLIGATIONIBVS EX MATRIMONIO CONSVRGEN- TIBUS, UBI ETIAM DE DIVORTIO.

Duo genera obligationum considero in Conjugibus, alteram necessariam voco, voluntariam alteram. Prior quinque habet Capita, Posterior duo, ut am ex sigillatim explicandis patebit.

CAPUT I.

De Obligationibus Conjugum necessariis.

§. I.

Prima obligatio, hoc est, Cohabitatio.

1. **S**ive ex Matrimonii natura, sive ex lege divina nobis promulgata per illa Summi Dei verba: *a Propter hoc relinquet homo Patrem, & Matrem, & adhæret uxori suæ, & erunt duo in carne una*, individuan vitam agere conjuges debent, sub eodem tecto, in eadem mensa, in eodem thoro. Unde, nisi à gravi causa excusetur, grave ex genere suo peccatum committent, si secus faxint.

2. Gravis autem causa esset, si timeret alter ex conjugibus sibi mortem, vel læsionem membrorum, vel grave damnum, sive animæ sive corporis, ut, si ab altero sollicitaretur ad peccatum, si periculum subiret inficiendi se morbo aliquo contagioso. Si autem ejusmodi pericula non essent ex cohabitatione, essent verò ex debiti redditione, teneretur conjux cum conjugate infirmo cohabitare, consuetaque præstare obsequia, redere autem debitum non teneretur, juxta ea, quæ à nobis dicta sunt alibi, *b legique potest Averfa. c*

3. Verum adverte Primò, si in casibus in

quibus excusatis à cohabitatione, nesciatur causa, debere ostendi, & publicari aliquam aptam excusationem, ne ansa detur aliis cogitandi aliquid minus decorum de altero conjugate.

4. Adverte Secundò, si nulla adsit excusatio, posse virum, vel uxorem cogi ad mutuan dictam habitationem, tum à Judice Ecclesiastico, tum à Judice Sæculari (sed ab hoc, quando causa non cohabitandi, non dependet à controversia valoris Matrimonii) ratio est, quia Ecclesiastica potestas, sic tuebitur Jura Matrimonii, quod est Sacramentum; Sæcularis verò tuebitur Jura Civilia, cum Matrimonium contractus civilis sit.

5. Adverte Tertio. Quid dicendum. Primò, si ipsa uxor quamvis, ut dictum est, non obligetur, velit tamen cohabitare cum suo viro laboranti morbo contagioso propter amorem, quo illum prosequitur, potestne licite cohabitare? Secundò. Quid dicendum, si velit debitum reddere cum suo viro periculo?

6. Respondeo, de priore ex his satis ego dixi libro 6. in *d Decal.* De posteriore libro septimo. *e*

Profectio Conjugis in alium locum.

7. Quoniam vero non raro occurrit casus, quo unus ex conjugibus alio proficisci debeat, quæstio hic celebris est, An alter eum debeat comitari, ut cum illo juxta Matrimonii leges cohabitaret? Loquimur autem, quando ante contractum Matrimonium nullum præcessit pactum, quo conjuges se obligaverint habitare certo in loco: si enim pactum præcessit, satis dictum est supra *Tract. 3. cap. 4. num. 4.*

g. Re-

8. Respondeo. Id quatuor sequentibus Regulis planum fiet. Prima. Uxor debet sub mortali sequi virum, quando ex quacunque causa, sed non turpi, & inhonesta, alio vir commigrat, modo uxori id grave non afferat

Laym. li. 1. no. 10. p. 1. ut habet Layman a) seu, (ut non dedecet.

9. Multo autem magis debebit uxor se- n. 15.

Castrop. e

10. Regula secunda. Vir tenetur uxorem sequi, si ea alio ex necessitate commigrare, seu alibi habitare, compelletur, puta propter san- n. 15. §. 1.

11. Regula tertia. Si mutuo consensu, & sine scandalo, aliove incommodo conjuges recedant, seque ab habitatione separent, cum tunc injuria alteri non fiat, non est, unde ex hoc capite culpa ulla committatur. Incom- modum autem esset, si, quia separationis cau- sa nascitur, daretur occasio male judicandi de alterutro; si separatio fieret ex indignatione, vel odio; si periculum esset incontinentiæ; Et quidem propter hanc postremam considera- tionem, rectè Abbas a) monet, ne Judex Ec- clesiasticus vlla ratione permittat conjuges juniores separatim vivere; prudenturque San- ctus Paulus: e Nolite (inquit) fraudare invi- cem, nisi forte ex consensu ad tempus, & iterum revertimini, ne tentet vos Satanas propter in- continentiam vestram.

12. Regula quarta. Si vir non alio commi- gret ibi domicilium fixurus, de quo casu ha- ctenus dictum est. sed velit per Provinciam vagari, uxor non obligatur f cum viro pere- grinari, quia, sic vagari, non decet mulierem, nisi forte, quando celebratum fuit Matrimo- nium, sciebat uxor, hanc esse consuetudinem viri; tunc enim videtur consensisse huic in- comodo. Multo minus vir obligabitur se- qui uxorem vagari volentem (qui certè casus rarissimus est.) Adde, si vir ex aliqua justa

causa vagari cogeretur, non esse obligandum, g ducere uxorem volentem cum sequi, quia nimis id molestum esset ipsi viro, & nimis in- decens uxori.

13. Nota, quamvis longam peregrinatio- nem nemo ex conjugibus vovere, vel suscipe- re valeat licite, nisi ex aliqua necessitate, vel, nisi ex mutuo consensu, idque juxta dicta num. 11. brevem tamen suscipere, vel vovere potest vir, invita uxore; sed non uxor, in- vito viro. Ratio est, quia vir non est uxori subditus, cum ipse sit uxoris caput, unde li- berior vir esse debet in iis, quæ non multum offendunt rationem conjugii, quam uxor, quæ cum subdita sit viro, a viro gubernan- da est, præsertim in ejusmodi peregrinationi- bus, quæ tametsi breves, mulieri nequaquam convenire, nisi cum quibusdam circumstan- tiis solent.

14. Ex dicta cohabitationis obligatione, ne ea sit unquam impedita, conceditur con- jugi, ut licite possit cum altero communi- care, etiam si is sit excommunicatus vitandus, ut omnes docemus, & ego diserte iterum, & mi- nutius dicam, si Deo placuerit in Tractatu de Excommunicatione in explicatione illius carminis Utile. Lex, Humile, Res ignorata. Neceffe. ubi particula, lex, significat legem Matrimonii, illuc adi, ubi excipiemus parti- cipationem in crimine criminoso, &c.

A Servitute cohabitatio conjugum non impedienda.

25. De hac re satis multa dixi in Superiori- bus. h Solum in præsentia restat sequens do- ctrina.

Matrimonium inter duos liberos ejusmo- di effectum inducit, ut neuter licite possit, se in servitutem tradere, seu vendere, alie- ro invito; id enim præter gravem ignomi- niam, quam affert alteri, maximum prædi- ctæ obligationi cohabitationis præjudicium ferret.

16. Invenio autem notabile discrimen in- ter virum, & uxorem. Nam uxor non potest, se valide vendere absque viri consensu, potest se valide (quamvis illicite) vendere vir sine consensu uxoris. Ratio est, quia uxor ob- M m m 3 subje-

subjectionem, quam habet sub viro, non potest, de se disponere, potest, quantum est ex hoc capite Iustitiæ, vi, qui non est subiectus uxori, nisi in convenientibus ad redditionem debiti conjugalis, quam certe servitus ex se non impedit. Hanc sententiam sequuntur

a Sanc. lib. 7. matr. d. 23. n. 2. citans Thomam Aver. q. 22. matr. sec. 1. V. Rurjus. Pont. lib. 7. matr. c. 44.

Sanchez, & aliique, sed Pontius & aequales faciunt in hoc conjuges, & invalidam esse putant invito altero, sui cuiuscunque conjugis venditionem, quam æqualitatem probabiliter adesse, negare non possum.

17. Dixi (altero invito) ex communi enim consensu non esset peccatum se vendere, quantum est ex capite Iustitiæ, quia volenti, & consentienti non fit injuria: Nam ceterum scimus omnes, facile posse intervenire alia inconvenientia, unde illicita esset eiusmodi venditio.

18. Advertendum tandem est, in eo casu, quo venderet se vir, volente uxore; ipsam uxorem non amittere suam libertatem, sed solum sibi præjudicare non parum. Tunc enim ejus vir factus jam servus, ipsa consentiente, debet præferre obsequia Domini obsequiis, alias debitis ipsi uxori. Idem dic, si uxor, consentiente viro, (Qui certe mihi videtur casus moraliter impossibilis) se vendat,

§. II.

Secunda, & Tertia conjugum obligatio.

Id est

Mutua præstatio alimentorum, & educatio filiorum Remissivè.

e Lib. 5. in Decal. c. 3. §. 3. d Aver. q. 22. matr. sec. 4. e Castrop. d. 3. de spons. p. 5. §. 2. f Bonac. circa 4. Decal. præcep. alioque ibidem citatos.

DE his questionibus dictum est à me satis alibi, e quem locum studiosus adire facile poterit, vel adeat Averlam, d & Castropal. e de priori argumento bene differentes, & de posteriore Bonac. f

§. III.

Quarta conjugum obligatio,

Id est

Correctio Mutua.

1. Vitæ magna conjunctio, quæ est inter conjuges, exigit, ut mutuo iidem se

conjugali affectu corrigant, & ad peccata evitanda, se invicem adjuvent, id, quod duobus fieri potest modis. Primò, adhortatione. Secundò, punitione. Tum igitur vir, tum còjux adhortatione uti poterunt, & aliquando, juxta regulas correctionis fraternæ, debent: ita tamen, ut vir, (quippe qui uxoris caput) illa, quæ pertinent ad familiæ gubernationem, possit uxori præcipere, sed præcipere non possit uxor viro, nam hæc solum poterit, debetque proponere, atque illa prudenter urget.

2. At vero, quoad punitionem, nullo modo conceditur uxori, posse virum punire, viro autem uxorem punire leviter, & moderate, conceditur: leviter, inquam quia ipsa serva non est, sed viri socia, atque una caro cum illo. Et quidem nunquam ex odio, sed ex Caritate, Zelo, & Amore Iustitiæ. Semper autem juxta proportionem culpæ, immò levius, quam culpa requirit, ut pax inter conjuges, & amor custodiatur. Hinc fit, ut, si grave delictum committat uxor gravi punitione corrigendum, id ad maritum non pertineat, sed ad publicum Judicem.

3. Si queras magis in particulari mensuram ejusmodi punitionis.

Respondeo, id, ita cordatè, ac breviter explicari à Castrop. g ut satis sit ejus verba hic subscribere.

4. Certum est (inquit) non posse maritum punire uxorem poena mortis, mutilationis, exilii, perpetui carceris, (intelligo publici, vel perpetui, vel diuturni) vulneris, alteriusque percussione, ex qua ejus salus, vel membrum periculum subeat: has enim poenas sibi Respublica reservavit; quas, nec Dominus, ratione servorum, permisit. Plerumque censerem, subtractione cibi maritum uti debere in uxore punienda, quia hæc poena sufficiens videtur, ad communes defectus puniendos: Cui poena addi possunt aliquot reclusionis dies, etiam compedibus apposis: Uxorem tamen eodere a lapis, conculcare pedibus, fistibus percutere, raro permitterem, quia conjugali affectui, & amori, qui semper spectandus est, hæc graves punitiones, si frequentes sint, non leviter obstant. Minus censeo concedendam verberum punitionem, quia hæc servorum propria est; & licet aliquando, causa urgente, ingenui soleant affici hæc punitione, id contingit, cum in minori etate sunt constituti. Quapropter (nisi causa gravissima urgeret) peccatum mortale existimarem

marem eam punitionem, etiam si in suo genere levis, & moderata sit, quia ex se uxorem maximè dedecet, & in plurimum sententia præbet divortii causam. Atque ita sustinet Sotus, Sanchez, Molina. Hæc Castropalans.

idem ib.
 5. Restat autem idem Doctor notat, in hac re maximè esse spectandam loci consuetudinem, attenda uxoris conditione. Quippè uxor humilis, plebea gravius puniri solet, quam nobilis; In cuius dicti confirmationem mihi affirmavit quædam nobilis famina, nunquam hic Panormi à viris solere nobiles uxores, nèleviter quidem percipi, seu verberari: quod si quis secus id facere auderet, univeros uxoris propinquos, decedat, fore commovendos.

§. IV.

Quinta conjugum obligatio, qua est respectu thori, scilicet, circa debitum conjugale? Remissivè.

Hæc est præcipua conjugum obligatio, qua scilicet hi tenentur debitum conjugale sibi invicem reddere, ad quod per contractum Matrimonii, ad prolem generandam, se se obstrinxerunt; Quoniam vero de ea alibi à late factis disputavimus, inde totam hujus rei explicationem, sine molesta mea replicatione, habere facile potes.

CAPUT II.

De obligationibus Voluntariis, quas possunt in rebus temporalibus suscipere inter se conjuges.

Huc reducimus Donationes, & Sponsalitiæ largitatem: Nam de contractu dotis, ejusque restitutione, mortuo conjuge, quæ est ex obligatione necessaria, alius esse solet disputandi locus, nempe in Tractatu de Contractibus.

§. I.

Donationes liberales inter Conjuges.

1. **I**N Jure communi (de quo nos semper loquimur) Donationes inter vivos fa-

ctæ invicem à conjugibus, constante Matrimonio, invalidæ sunt, atque adeò revocari possunt, etiam si Matrimonium fuerit solum Ratum, etiam si Donatio fuerit facta ante Matrimonium, sed dilato ipsius effectu in tempus jam celebrati Matrimonii. Constant hæc ex Jure.

2. Ratio autem convenientiæ pro ejusmodi invaliditate fuit, quia, si ejusmodi Donationes concederentur, alterum ex his duobus consequeretur, quod scilicet, vel facilè de pauperarentur conjuges, quia, nè se ostenderent parum amantes, prodige donarent, vel orientur inter eosdem continuæ discordiæ, si non Donarent.

3. Eodem modo prohibetur conjux aliquam summam alteri conjugi remittere: non autem prohibetur eidem legatum relinquere, vel aliquid donare causa mortis, vel aliquid eidem repudiare v. g. hereditatem, aut fideicommissum, vel aliquid per contractum venditionis, vel similem tradere. Ratio discriminis inter prædictam alicujus summæ remissionem, & hos casus, est, quia illa remissio verè est donatio, at legatum, & illi contractus non sunt propriè Donationes. Ita Molina, & aliique. Speciatim verò, quod donatio causa mortis non prohibetur inter conjuges, videtur de apud Dianam & contra Clarum, & Fagundez ab eodem citatos, putantes, prohiberi.

4. Illud operæ pretium est hic obiter additare, quod, licet Donatio conjugum inter vivos non confirmaretur morte Donantis, de qua re mox num. 22. nisi, ut nonnulli existimant, præcesserit traditio; Donatio tamen causa mortis, quam non prohiberi inter conjuges, modò indicavi, etiam non præcedente traditione, morte conjugis Donantis confirmatur. Lege Molinam, f. & Sanch. g.

5. Huic generali doctrinæ de invaliditate Donationis inter conjuges addunt eadem Jura quinque exceptiones, in quibus valida est Donatio prædicta, constante Matrimonio.

6. Nimirum I. Quando Maritus condonat, vel remittit dotem uxori.

7. II. Quando uxor, quæ dotem non attulit constituit dotem viro. Rationabilis exceptio; Nam ejusmodi constitutio dotis non est liberalis Donatio, quia per illam compensatur onus alendi ipsam uxorem,

c. Toto tit. ff. de C. de Donat. & C. finali eodem.

d. Mol. d. 289. Sanch. de matr. li. 6. d. 1. Turr. d. 75. dub. 1. Bona d. 3. d. contrac. q. 13. p. 4. à n. 26. Ornate de contrac. T. 2. tra. 10. d. 33. à n. 6.

e Dianap. 3. tr. 6. res. 30.

f. Molina d. 296. no.

prafer. 17. g. Sanch. l. 4. consil. c.

1. dub. 13. n. 4.

& fa-

& familiam, quod vir tunc in Matrimonio subit.

8. Quando autem, contra, vir, post contractum Matrimonium, constituit uxori dotem, vel illam auget distinguendum erit. Si enim merè liberaliter, & gratis id faciat, invalidè facit, quia, tunc est pura Donatio; At verò, si dictam dotem constituat, vel auget in recompensationem, quod ipse sit v. g. Ignobilis, vel senex, uxor verò nobilis, vel puella, vel quid simile, validè constituet augeturque, quia, tunc non est pura Donatio, sed recompensatio. Atque per hanc distinctionem conciliare fortasse poteris Authores inter se, quoad hoc, dissentientes, quos relatos habes apud

a Diana p. Dianam. a

8. tr. 6.

ref. 29.

9. III. Excipitur, quando conjux donator adeò ratione suarū facultatū modice donat, ut nō efficiatur moraliter pauperior, nec Donatarius locupletior. Atque hūc nonnulli merito reducunt, quando Donatio fit inter conjuges Principes non habentes Superiorem, quamvis utrique servent jus commune.

b Sanc. a-

pud Dianā

p. 8. tr. 6.

ref. 26. id

probabile

esse dicen-

tem.

10. Huc item reducunt, *b* alii, quando Conjux dat redditus, v. g. annuos, pro sepultura, seu pro sepulcro, vel Capella alterius conjugis, tunc enim conjux hic alter non fit locupletior. Sed non placet, quia is conjux Donatarius possit illam sepulturam, quoad dictos redditus annuos, qui sunt temporales, quique sub ipsius dominio jã esse supponuntur, vendere, & sic fieri locupletior. Præterquam, quod Donans jam factus fuit per prædictam donationem, Pauperior. Melius igitur distinguit Fagundez. *c* Si enim Capella, vel sepulcrum emptum sit, vel donatum pro conjuge paupere, ad Dei honorem, cultumque, poterit sustineri donatio, quia sic, potius est donatio facta Deo, quam conjugi: At sustineri non poterit, quando rationem ejusmodi non habet.

c Fagund.

de contrac.

lib. 4. c. II.

nu. 24.

11. IV. Quando uxor dat viro causa studiorum, ad ipsum Doctorandum, vel causa acquirendæ Nobilitatis, Honoris, Dignitatis, immò, & causa Ludorum, qui publica auctoritate celebrantur; hæc enim non tam videntur donata viro, quam expensa ab uxore ob suum decus in persona viri.

12. V. Quando vir aliquid annuum, vel menstruum tradit uxori, ad se sustentandam, juxta vires allatæ ab ipsa dotis: Adde libeus, & juxta conditionem sui status. Hæc

enim non est pura donatio, sed debitum ex vi contractus Matrimonii.

Hæc, & minutiora quædam lege apud Doctores, quos citant Bonacina, *d* & Diana, *e* d. Bonac. *3. de con-*

trac. q. 11.

9. 4. d. m.

47.

e Diana

l. 1.

13. Illa duo omittere nolo. I. Quid fiet, si alter conjux, dum habet bona aliqua ab altero donata, geminam, torquere aureum, vas argenteum &c. illa extraneo vendat: vel donet, utiq; cum peccato, quod mox iterum dicam num. 24. obligabitur ne extraneus illa restituere, si conjux suam donationem talium rerum factã alteri, revocet: Quæ certè restitutio fieri vix posset sine dedecore conjugis, qui vendidit, vel donavit, & sine periculo rixarum inter conjuges utrosque.

14. Respondeo. Ex rigore Legum restituere obligabitur, ut ex se patet. Verum advertere debemus (ait *f* Caramuel) has Leges prudenter esse interpretandas, neque credendum, in publicam perniciem tendere, adeoque communem sententiam respondentem obligati Donatarii, vel Emptorem hujusmodi ad restitutionem, videri prudentum iudicio limitandam. Hæc ex illo. Adderem in super ego, in casu prædicti dedecoris, vel discordiæ, ipsum conjugem, qui donavit, obligari, ad non revocandam donationem, vel ad non dissolvendam emptionem, nisi valdè magna causa, seu, satis urgens necessitas revocationem persuadeat, quia ipse obligatur ad non dehonorandum conjugem, & ad pacem domesticam custodiendam.

II. In Dubio, an Donatio conjugis fuerit facta causa mortis, an inter vivos, præsumi, eam esse causa mortis, dicit cum multis Diana, *g* Assentior dicto, sed ejus rationibus, quas *g* Diana apud ipsum lege, non acquiesco. Illa sit ergo *8. tr. 6. ref. 30.* efficacior, quia Donatio liberalis, quanto minus potest, nocere debet donanti nisi contrarium exprimitur in Donatione) nemo enim, ut alibi diximus, & fatentur omnes, res suas prodigere præsumitur, nam propter non ab similem rationem in materia Voti idem sustinuitur, ut quantum potest, minus aggravet votentem. Cum ergo Donatio causa mortis minus noceat Donanti, quam donatio inter vivos, ut ex dictis constat, illa erit in dubio præsumenda.

An pos-

An possit conjux obligationes ceteras
suscipere pro conjuge?

16. Præterea, quod uxor non possit, constante Matrimonio, Marito donare, extenditur ad quamcunque obligationem Uxoris pro Marito, & quidem in nostro Sicilia Regno in hunc a modum disponitur:

Obligaciones Mulierum, qua deinceps sient ob causam. Et utilitatem virorum ipsorum, sint ipso jure nullæ, non obstante juramento, quod præsumitur extortum fuisse in fraudem. Item quamcunque renunciacionem, & certioracionem Vellejani. Solum dictas obligaciones in eo casu valere volumus, quo debeant ipsarum viri à Captivitate redimi.

17. Unde vides, hanc legem non prohibere obligationes pro aliis à marito: nam has suscipere potest uxor. Adverte tamen, debere accipere consentum mariti: siquidem solenne est apud Doctores: uxorem, constanti Matrimonio, non posse disponere de rebus dotalibus sine viri licentia. De qua te vide Onianus: b. Fundum vero dotali, ne cum licentia quidem potest alienare, ut idem num. 37. nota.

18. Dixi (dotalibus) nam in jure communi potest de Paraphernalibus, ut idem habet ibidem à num. 30. licet in Jure Castellæ, & consuetudine Lusitanicæ, ne de his quidem, possit sine dicta licentia disponere.

Donatio remuneratoria conjugum.

19. Quid autem dicendum de Donatione remuneratoria?

Respondeo. Delugo ait, hanc esse pari modo invalidam, tum, quia militant eadem rationes de pauperationis, vel discordiæ, tum, quia, ita colligi, ipse ait, ex Jure.

20. At Sanchez dicit, non esse invalidam, quia prohibita donatione, non intelligitur prohibita remuneratio, ut etiam nos infra dicemus in Tractatu de Donatione.

21. Excipe, seu explicata, nisi affuerit excessus notabilis, nam tunc, saltem excessus est mera donatio, atque adeo invalida. Ita etiam tenent plures, cum Bonacina, & cum Diana. Quæ ratio est, quia Donans, quandoquidem eam donationem revocare valens, non revocavit, jam ex Jurispræditis Marius & Cutelli, quem

Taraburinus de Sacramentis.

omnino lege, nam late explicat, quæ debeant esse ejusmodi merita, & quomodo probanda, ut appareat, Donationem verè esse remuneratorem. Joanni autem Delugo non valde favent illæ leges ab ipso citatæ, nam dispositio talium legum, in quibus ipse fundatur, quæ est universalis, statuens eam donationem inter conjuges prohiberi, quæ donantem pauperiorem, & accipientem facit locupletior, verissima est. At per donationem remuneratorem Donans non fit absolute, & simpliciter pauperior, jam enim antea ipse Beneficium acceperat, nec Donatarius fit locupletior; jam enim antea Beneficium contulerat.

An morte confirmetur conjugum Donatio?

22. His statutis, inquires Primò. Qua nam ratione valeat Donatio facta in vita, si alteruter ex conjugibus moriatur, sive per mortem naturalem, sive civilem, qualis civilis est Deportatio in exilium, & ex Sanct. h. Professio solennis in Religione successionis incapax? h. Sanct. l. 6. mai. d. 17. n. 9. & li.

Locutio autem semper est Primò quando res donata tradita jam est, atque adeo in possessione; si enim non fuisset secuta traditio, cum illa donatio invalida fuerit, nihil remansisset, quod morte confirmari posset, nisi, ut dico, adfuisset traditio, seu possessio, Secundò, locutio item semper est, quando donatio excedens 500 solidos fuerit insinuata, nam si insinuata non fuit, donatio ejusmodi quoad excessum supra dictos solidos, cum sit in jure nulla, non confirmaretur morte conjugis, de qua insinuatione satis abundè dicam in Tractatu de Donatione.

23. Sed jam Respondeo cum necessaria distinctione. Vel enim moritur prius conjux donans, qui in vita donationem non revocavit, ut certè revocare poterat, & tunc assero, eam donationem ipsius morte confirmari, id est, eam, quæ antè mortem erat invalida, undè, & revocabilis, fieri jam postea validam, & consequenter res donatas, & traditas justè retineri à conjuge Donatario posse. Immo addo, donationem retrahi ad tempus, quo facta fuit, ac proinde omnes fructus ex illo tempore pertinere ad ipsum Donatarium. Ratio est, quia Donans, quandoquidem eam donationem revocare valens, non revocavit, firmam esse post mortem voluisse à tempore,

Non quo

quo donavit, putandus est; id enim nulla unquam lex prohibuit.

a Bonac. l. c. n. 26. V. Addunt nonnulli.

24. Hinc notat Bonacina, a posse conjugem, rem ab altero conjugate sibi donatam retinere, ut expectet, donec videat, an Donatio confirmetur morte; nulli enim sic injuriam facit. Sed id cautè intellige, ita nimirum, ut rem donatam non distrahat, secus in casu revocationis rem suam habere non posset alter conjux. Undè peccaret ille conjux, qui distraheret, juxta damnum, quod inferret alteri, & ad restitutionem teneretur, modo dicto num. 14.

25. Vel Secundò, moritur prius conjux Donatarius, & tunc assero, illam donationem, quæ profus erat nulla, nullam remanere, atque adeo non posse hæredes Donatarii rem illam sibi retinere. Ratio est manifestas, quia res illa Donatarii non est, quia Donatio est nulla; Ergo ad Donatarii hæredes nullo modo pertinet, sed illam conjux Donans sibi vendicabit.

26. Vel Tertiò, moriuntur simul tam conjux Donans, quam Donatarius, ut posset accidere, naufragio, bombardâ, ædificio diruto, &c. Et tunc assero, diligenter investigandum esse, quis prius, etiam per brevissimum tempus expiraverit. Si Donans, confirmabitur ejus morte donatio, si Donatarius, non confirmabitur, ut modo dictum est.

27. Quid si post expensas omnes præsumptiones, quas in simili mox afferam, adhuc sit dubium, quisnam prius animam efflaverit?

Respondet, cum Molina, Covarruvias, ac

b Bonac. l. c. n. 27. V. Si vero.

Turriano allatis, exceptisque à Bonacina *b* in ejusmodi dubio usui debere esse regulam vulgatam; Melior est conditio possidentis. Illius igitur erit res illa donata à quo invenitur possideri.

Matre, & Filio simul decedentibus, quis succedet?

28. Hæc occasione juvat digredi ad similem casum, de quo non multis ad hinc diebus interrogatus fui. Mortua est ex diruto pariete vidua Mater, & Filius parvulus unigenitus sub eodem tecto, eodemque in lecto dormientes. Quæsitum ergo fuit, an præsumendum sit, Matrem prius animam emisisse, quàm filium; id enim maximè intererat, decernere; *a* enim filius Matri præmortuus est, succede-

bat Mater in bona paterna dicti filii, qua deinde mortua, succedere debuerant consanguinei ejusdem Matris, & quidem eidem Matri proximiores. Si verò Mater filio præmortua esset, succedere debebant consanguinei Patris, tanquam ejusdem Patris, & dicti filii proximiores. Quid ergo statuendum?

29. Respondeo. Longa est hæc disputatio inter Jurisperitos. Et quidem, si ageretur de morte naturali, ut, si nesciretur, an mortua prius fuerit Mater, an filius in loco distanti v. g. in Indiis, præsumeretur mortua prius Mater, ut potè grandior natu, atque adeò naturali morti vicinior. At, cū in præsentis casu versemur in morte violenta, alia est indaganda conjectura. Dic ergo, ex Textibus mox citandis, tanquam probabilius in nostro casu existimari debere, præmortuū fuisse filium parvulum, ut potè propter teneram ætatem facilius mori obnoxium. At contra, si filius fuisset grandior cum Matre, ut potè fæmina, debilius sit, ipsam Matrem fuisse præmortuam, præsumendum foret. Vide hæc fusè apud Jurisperitos.

30. Quid si omnibus expensis, in dubio ad huc res versaretur? Tunc putarem, vel pro possidente esse sententiam ferendam, ut modo dixi num. 27. in simili, vel si nullus possideret, dividenda esse bona pro rata dubii. Sed redeamus ad nostra.

Donatio suppellectilium, an valeat inter Conjuges?

31. Inquires Secundò. An, si conjux alteri conjugi donet, constante Matrimonio, vestes, annulos, & suppellectilia domus, ejusmodi Donatio confirmetur morte donantis?

Respondet. Confirmari, sicut ceteras aliarum rerum Donationes, si vera Donatio fuit. Verum hic opus est, hic labor, conijcere, an in hoc genere dictorum donatorum Donatio fuit vera, quando ex verbis Donantis id cognosci non potest.

32. Ajo, distinguendum esse; Vel enim sunt vestes pretiosæ, vel ordinariæ, & viles (id quod certè judicio prudentis; spectata nobilitate, vel qualitate conjugum dijudicandum est: nam vestis v. g. Serica erit pretiosa pro uxore, rustica, quæ ejusmodi non est pro nobili.) Si vestes ergo donatæ sint ex prioribus, nõ censentur donatæ, sed solum usus esse concessus.

fus: si ex posterioribus, donatæ ceteri poterunt. Ratio est, quia Donatio nunquam præsumitur, nisi de ea certò constet, cum nemo *et cum de præsumatur & p: odigere res suas. Cũ ergo factus de eile donentur vilia, præsertim ei, quem amas, probatur: diffiçulter pretiosa: idẽ illa donata esse, hæc Gloſſa in non item dijudicari poterit. Lege Gloſſam, b l. c. quid si curru patur.*

33. Excipietres casus. Primò, quando in aliqua Regione, etiam pretiosa absolute donari consueverunt. Secundò, quando conjux est multum nobilis, & dives. Tertio, quando datur occasione, quod conjux aliquod donaverit conjugi. In his enim tribus casibus præsumitur absoluta, & vera donatio. In Primò, quia donans præsumitur, se conformare consuecudini. In Secundò, quia tunc valet, quod modo diximus, puta, rem pretiosam existiman vilem (sed profectò talem metiendam ad proportionem personæ, &c.) In Tertio, quia videtur tunc esse retributio ex gratitudine; juxta dicta à num. 20.

Donata intuitu alterius Conjugis.

34. Inquires Tertio. An donata conjugii intuitu alterius conjugis v.g. intuitu Amicitia, Beneficii, Consanguinitatis alterius, acquiritur ei, in cuius intuitum donatur, an ei, cui donatur? Petrus v.g. dat Bertæ anulum ex eo, quia Maritus ejusdem Bertæ, qui est Medicus, ipsi Petro sanitatem reddidit, cuiusnam erit anulus, Bertæ, an Medici Mariti? Supponimus autem Medicum satis abundè pretium suæ artis habuisse.

35. Respondeo? Si donavit in dictum pretium laboris, vel alio modo constet, Petrum voluisse dare Marito, non est dubium, quod res donata acquiratur Marito, quia acquisitione rei donatæ dependet à voluntate Donatoris. At, si velit donare uxori quidem, sed intuitu viri licet Bonacina e putet, acquiri viro; tamen alii d putant, acquiri uxori, quia jã d. Bald. a uxori res donatur. Profectò utrumque probabile, sed hoc posterius probabilius; Meum *Donac. l. c. enim est, seu in meam dominium transit id,*

quod mihi tu donas, licet intuitu, & ex meritis alterius, sicuti gloria, quam Infanti Baptizato dat Deus ex meritis Christi, verè Infantis est.

Donata Mulieri putata uxori.

36. Inquires Quarto, de eo casu, quem Camuel sic proponit, decernitque. Petrus habebat bona fide Antoniam in uxorem, & quia illam amabat, multa dona ipsi dedit: postea compertus Matrimonium esse nullum, requirit, an illa donationes teneant, an revocari queant? *Coram. in Theol. moral. l. 2. nu. 647. Vide etiã Dianam p. 8. tract. 6. rej. 27.*

Respondet, eas fuisse, sicuti fuerunt in ditione: que enim tempus eas mutat. At quomodo fuerunt? Respondet, & Primò quidem, si fuerunt remuneratoria, valida fuerunt. Secundò autem, si gratiosa, debet videri, an, si Petrus cognovisset eam, ut Amasiam, adhuc dedisset, & tunc fuissent item valida. Tertio, si non dedisset, nisi, ut uxori, dic tunc dona processisse ex errore, ac propterea, nec fuisse liberas, nec fuisse validas. Tamen addit: Cur non possint compensari cum usu corporis dato à muliere, etiam ex errore ipsi creditio per errorem viro? Hæc ex illo. Cujus ultimo huic addito ego necessariam limitationem adnecto, debere scilicet prudentis arbitrio expendi dona, ut fiat scilicet justa compensatio inter ipsa, & proportionatum pretium usus corporis talis feminae. Deinde dico, si mulier dedit usum sui corporis, nonne dedit etiam usum sui corporis vir? Et fortasè ita, ut magis gratum fuerit mulieri habuisse talem virum, existimatum, quam contra?

Donata cum juramento.

37. Inquires Quintò. Si conjux alteri quid donet, adjecto Donationi juramento, confirmaturne Donatio, adeoque fit valida?

Respondeo, esse validam in eo sensu, ut non possit revocari ob juramenti reverentiam, docet communis sententia. Quid autem in nostra sententia dicendum sit, & quo modo distinguendum diximus, cum egimus de Juramento, ubi etiam vidimus, & etiam si Juramentum det robur dictæ Donationi ex virtute Religionis tantum, non tamen dare ex obligatione Justitiæ.

Coram. in Theol. moral. l. 2. nu. 647. Vide etiã Dianam p. 8. tract. 6. rej. 27.

§. II.

De Sponsalitia largitate.

1. Sponsalitia largitas, quæ solet esse inter Sponfos, antequam contrahatur Matrimonium per verba de præfenti, est vera Donatio, & hic de ea est breviter differendum: est autem duplicis generis. Alia pura, quando nimirum inter Sponfos, nec osculum intercessit, nec copula. Alia non pura, quando scilicet intercessit, hic de priore, mox §. sequenti de posteriore.

Sponsalitia largitas pura.

2. Sit generalis Regula. Sponsalitia largitas pura, seu pura Donatio cujuscunque rei, etiam prætiolæ facta inter Sponfos de futuro, ita valida est, ut, si subsequatur Matrimonium, illudque consummetur, donata acquirantur omnino Donatario, sine necessitate insinuationis, ut habet Diana, a secus dicta donata revertantur ad Donatorem. Notentur singulæ clausulæ dictæ Regulæ.

a Diana p.
8. tr. 6.
ref. 25.

3. Dictum est Primò, (Sponsalitia largitas) non enim hic loquimur, si constet aliquid independentè à Matrimonio secururo fuisse donatū; sic enim non est Sponsalitia largitas, sed Donatio facta extraneo, de qua hic non agimus.

4. Dictum est Secundò, (Donatio cujuscunque rei) nulla enim est prohibitio, seu limitatio circa res, quas Sponfi sibi invicem donare possunt.

5. Dictum est Tertio, (inter Sponfos de futuro.) Hinc ergo fit, ut, si inter illos adsit impedimentum dirimens, etiam si contracta sint sponsalia sub conditione Dispensationis, & antè Dispensationem aliquid donetur, illam non fore Sponsalitiæ largitatem, sed Donationem, qualis solet fieri extraneis, eodemq; modo mensurandam, ac illam. Ratio est, quia, tunc ii non sunt verè Sponfi. Ita

b Sanc. lib. Sanch. b Vide etiam multa in hanc rem. apud 6. matr. d. Dian. c.

18. n. 7. c. 6. Dictum est Quarto, (ita valida est, ut, si subsequatur Matrimonium, &c.) Donationes enim Sponforum, semper præsumuntur fieri sub conditione futuri eventus, id est, futuri Matrimonii. Unde si hoc non subsequatur,

res donatæ restituentæ sunt integrè Donatori, cum iis limitationibus, seu explicationibus, mox afferendis à num. 9. Quare, quando Sponfus, vel Sponsa dono sibi invicem dant vestes, aliaque similia, cum Donatio absoluta nunquam, ut nuper diximus, præsumatur, d. Sopra, semper præsumuntur donati ex causa futuri Matrimonii, & ob ejus decus, non verò absolute, ut transferatur dominium illarum in alterum; Nisi forte sint vestes quotidianæ, & non prætiolæ, vel adsint alia conjecturæ probantes absolutam donationem, qualem esse concedimus, si res sint esculentæ, & poculentæ, quæ servari, utque ad contractum Matrimonium non solent, vel, quando in aliqua Regione sit mos usurpatus à Sponfis absolute donandi. Vide hoc. fufius agitatum à Bossio, e ubi notat, etiam si dicat Sponfus, e. Ion. de Dono, seu dono nupto has res pretiosas Sponsa, vel Sponfus, adhuc non præsumi absolutam Donationem, 2. no. 2. d. quia sensus solet esse, dono ad ornatum meæ futuræ conjugis, dono ejus usum, si sequatur Matrimonium, &c.

7. Dicitur Quintò, (Illudque consummetur) ubi male quia sic solum videtur conditio integrè completa, siquidem ante consummationem potest Matrimonium dissolvi per ingressum in Religionem. Ita Sanch. f.

8. Dictum est Sextò, (Donata acquirantur omnino Donatario) Ratio est, quia positus iis, quæ jam prædicta sunt, purificatur conditio, atque adeò valida facta est Donatio.

9. Dictum est Septimò, (Secus revertantur ad Donantem &c.) id, quod clarius sic distinguitur. Vel Matrimonium non sequitur, ob solius Donantis culpam, si ve is sit Sponfus, si ve Sponsa, & tunc donans duo mala contrahit, alterum est, quod res omnes per sponsalitiæ largitatem donatas recuperare non valebit, remanent enim apud eum, qui culpam non habet. Alterum, quod restituere eidem debet omnia, quæ per similem largitatem forte habuit ab alio.

10. Vel Matrimonium non sequitur, culpa Donatarii, & tunc is omnia restituet Donanti, qui est sine culpa, & merito, nam æquitas non patitur, ut relictus sine sua culpa amitrat Sponsam, seu Sponsum, & item dona alteri concessa in actu Matrimonii.

11. Vel Tertio, Matrimonium non sequitur, nullius culpa, ut, si alteruter ex Sponfis

ralitate viri ad eam potuit pervenire, & item aſſerentium, Eccleſiam non potuiſſe hanc pœnam tollere, cum, inquam, Gloſſa communis hæc attuliſſet, Gloſſa marginalis notavit in margine num. 4. ſic:

Immo potuit, quicquid dicat Bernardus, cui ſtandum non eſt.

Si ergo ablata eſt ab Eccleſia ejuſmodi pœna, cur debet mulier eas Donationes amittere

20. Ad hæc, ſcio, quid reſpondere poſſint Juriſperiti Civiles, nimirum, duas eſſe conſtitutas pœnas contra Viduam tranſeuntem ad ſecundas Nuptias in anno luctus, alteram, infamie, alteram, amiſſionis bonorum ipſi Donatorum: priorem tolli à Sacris Canonibus, non verò poſteriore. Ita Gloſſa a Civilis, cujus hæc verba ſunt in Additione:

a Gloſſa civilis in d.l.1.C.de ſecund. Nupt.

Pœna qua imponitur mulieri eo, quod nimis feſtinanter nubit, de qua in hac l. (id eſt, pœna Infamie) eſt ſublata per dictum Apoſtoli. Pœna verò, qua imponitur ideo, quod nubit ſecundo, de qua l. Famina, & alibi non eſt ſublata. Ita dicunt communiter omnes Canoniſta in c. penul. & ſin. de ſecundis Nuptiis. De quo vide omnino Abbatem in dicto cap. finali.

21. Verum ego tria habeo contra hanc Gloſſam, & conſequenter contra Reſponſionem Juriſperitorum. Primum, ſi in margine dicti c. ſin. ut ego num. 19. modo notavi, leguntur illa verba (*Immo potuit, &c.*) qua veritate dicitur, omnes Canoniſta ita ſentire in dicto c. ſin. Num fortalle, quando ſcripta eſt prædicta Gloſſa Civilis, nondum illi capitulo erat addita Gloſſa hæc marginalis Canonica?

22. Secundum. Si nobis conceditur, ſublata eſſe pœnam Infamie inſiſtente l. 1. citata, non ex alio capite, niſi, quia eſt pœna, qua ratione negas, non eſſe ſublata pœnam amiſſionis Donatorum inſiſtente, quam ipſa Gloſſa Civilis etiam pœnam merito appellat, dicens hæc amiſſione puniri dictam mulierem? Certè nimis gratis id negas, cum nulla proſus appareat ratio diſparitatis.

23. Dices, eam ſatis apparere, quia pœna Infamie nubentis intra annum eſt pœna mulieris ipſi inſiſtente in odium tantæ feſtinantie,

at amiſſio Donatorum, inſiſtente ex ſuſceptis ſecundis Nuptiis, eſt lata in favorem filiorum prioris Matrimonii. Reſpondeo, hæc amiſſionem redundare in favorem filiorum, ultro concedimus: ſed dicimus (quod certè nemo negabit) radicem hujus favoris eſſe pœnam, quam Jura Civilia abhorrentia à ſecundis Nuptiis inſiſtunt: cum ergo hæc pœna non ſit ex Sacris Canonibus inſiſtenda, nec favor ille redundabit pro filiis.

24. Tertium. Cur prædicta Gloſſa Civilis remittit me ad Abbatem, b cum ego illum inveniam pro noſtra ſententia? Eſto dicat contrariam eſſe multorum Canonistarum. Verba Abbatis, quæ multum faciunt ad hanc quæſtionem elucidandam, hæc ſunt.

b Abbas de conſ. de ſecund. Nupt.

Quamquam iſta litera, nempe concedens ſecundas Nuptias, loquatur de Infamia, tamen ratio litera eſt univerſalis quoad omnes pœnas. Probatur hoc ſatis in antiqua, dum Papa prohibuit, ne ad jacturam, vel infamiam allegaretur, eſſe tranſitus ad ſecundas Nuptias contra iſtam mulierem, & ſi audacia concederetur, tenerem contra communem opinionem, quod, etiam pœnas inſiſtente favore filiorum, mulier non deberet incurrere. Primum, quia favor filiorum non debet eſſe cauſa puniendi mulierem, vel impediendi Matrimonium à Deo conſeſſum. Item ex defectu poteſtatis, nam Imperator non habet poteſtatem, interdicens Matrimonium ad tempus, vel apponendi pœnam, per quam tollatur indireſte libera facultas contrahendi, non enim negari poteſt, quia ex ipſis pœnis, etiam inſiſtente favore filiorum, intimidetur Matrimonium, & tollatur libera contrahendi facultas, & ſic poſſet mulier incurrere peccatum Fornicationis, abſtinendo ſe à ſecundo Matrimonio, ne incurreret pœnas Iuris.

25. Sed paulò poſt, ſic addit.

In judicando tamen, vel conſulendo, grave eſſet, recedere à communi opinione Doſtorum, quam non reperio in hoc per aliquem violatam, & ideo non attentarem, venire contra opinionem tantorum.

Hactenus Abbas. Cujus ultima clauſula, an ſit nimis timida. Lector dijudicet.

§. III. Spon-

§. III.

Sponsalia largitas non pura.

Id est.

*Quando inter Sponsos intercessit osculum,
vel Copula.*

I. **V**T, quod proposuimus declarandum, intelligatur planissime, satis erit, si hic afferamus legem, a & breviter explicemus.

Si à Sponso (ait lex) rebus Sponsa donatis, interveniente osculo ante Nuptias, hunc, vel illam mori contigerit, dimidiam partem rerum donatarum ad superstitem pertinere precipimus, dimidiam ad defuncti, vel defuncta heredes. Osculo non interveniente, tota Donatio infirmetur. Quod si Sponsa, interveniente, vel non interveniente osculo, aliquid Sponso fuerit largita, & ante Nuptias hunc, vel illam mori contigerit, omni Donatione infirmata, ad Donatricem Sponsam, vel eius successores Donatarum rerum dominium transferatur.

2. Ubi nota Primò, loqui Textum de osculo: sed Doctores extendere propter parem, immò majorem rationem, ad copulam. Conventientia hujus dispositionis fuit, velle, saltem per medietatem Donatorum, ruborem Sponsæ, & difficultatem iterum nubendi, quam passa est ex osculo, vel copula, compensare.

3. Nota Secundò, hunc favorem dari Sponsæ, non verò Sponso, quia hic dictum ruborem, & difficultatem non patitur.

4. Quid si Sponsalia dissolvantur alio modo sine ullius culpa, v. gr. per alterius ingressum in Religionem?

Respondeo, adhuc hunc favorem concedi Sponsæ, non verò Sponso, quia æquè illa passa est ruborem, non verò hic.

5. Quid si solvantur ex communi consensu?

Respondeo, tunc nihil lucrari Sponsam, quia consentiendo dissolutioni Sponsalium, videtur remittere Jus suum. Ita Molina b alii- que, Aliqui autem ad hunc effectum, ut nihil lucraretur Sponsa, requirunt, ut consensus utri-

usque sit simul. Verum sufficere ex intervallo, etiam si antea Sponsus, vel Sponsa consentire noluisse, probat Sanch. e & meritò: æquè enim sic censetur facta remissio. c Sanch. loc. cit. n. 7

6. Quid si culpa Sponsi, vel Sponsæ sponsalia dissolvantur, ut fornicatione, vel hæresi, vel simili causa ab alterutro data? lucrabiturnè alter aliquid ex fortè sibi donatis?

Respondeo, cum Sanch. d Sponsam, si non sequatur Matrimonium culpa Sponsi acquirere sibi totam sponsalitiã largitatem habitam à Sponso, & pari modo Sponsam, si non sequatur Matrimonium, culpa Sponsæ, eandem sponsalitiã largitatem acquirere. Ratio est eadem, quam diximus §. precedent. num. 10. d Sanch. loc. cit. n. 8.

7. Nota Tertio, osculum, vel dictam copulam dare Sponsæ dictam medietatem, quando verè Sponsa est. Non ergo, si hæc intercesserint antè vera sponsalia; ut si intercessissent cum impedimento dirimente cognito ab utroque Sponso, vel cum sponsalitiis sub conditione celebratis, quæ certè nulla sunt ante adventum conditionis: tunc enim osculum, & copula essent omninò inhonesta, quibus favere, concedendo illis dimidietatem Donatorum, Jura nunquam volunt. Atque in hoc casu, licet aliqui dicant, si fortè aliquid Sponsus à Sponsa, vel contra, receperit, debere tradi Eisco, tamen verius judicat Sanch. e posse retineri, donec accedat sententia Judicis contra retinentem. c Sanch. lib. 6. matr. d. 20.

8. At, si impedimentum dirimens fuit ignoratum à Sponso, vel ab altero ex ipsis, quid Juris?

Respondeo cum Sanch. f si ab utrisque fuit ignoratum, non amittet medietatem dictam Sponsa, quia cum inculpate gravamen pudoris per osculum, vel copulam senserit, non est defraudanda illius compensatione, quæ per dictam dimidietatem Donatorum fit. Si item fuit ignoratum à Sponsa, quamvis cognitum à Sponso, eandem medietatem etiam debet acquirere, quia pari modo, sine culpa, gravamen passa est. Si denique e contra ignoratum fuit impedimentum à Sponso, cognitum autem à Sponsa, nihil ipsa acquirat, sed totam sponsalitiã largitatem restituere Sponso debet, quia ut dictum est, culpæ Sponsæ favere jura non debent. f Sanch. loc. cit.

9. Nota

9. Nota Quartò, ut largitas prædicta habeat effectum transferendi dominium in Sponsam medietatis. Donatorum, satis esse, si dictum osculum, vel copula intervenerit, sive ante dictam largitatem, sive postea; par enim gravamen, & ruborem in utroque tempore patitur Sponsa.

CAPUT III.

De Dissolutione Cohabitationis, & Thori, hoc est, de Divortio.

Explicatis obligationibus conjugum ex eorum conjunctione convenientibus, admoner jam ad ea declaranda procedere, quæ ad eorundem quasi disjunctionem pertinent, id est, ad Divortiũ, quod jam facio.

§. I.

Quid quotuplex, & quando licitum sit Divortium.

I. **N**on est hic sermo de dissolutione vinculi Matrimonii, de hac enim dictũ est Tract. 3. Sed de ejus dissolutione, quoad Thorum, & cohabitationem, remanente vinculo. Id, quod valde diversum est, ut ex ibidem dictis patet. Separatio autem hæc quoad Thorum, & cohabitationem, tunc vocatur Divortium, quando est perpetuum, juxta a Textum, in quo dicitur: *Divortium non est verum, nisi, quod animo constituenda perpetua separationis, sit.* Nihilominus, si perpetuum non sit, sed ad tempus, vocatur etiam, quamvis minus propriè, Divortium.

a L. Divortium ff. de Divortis.

2. Porro, ut tota ejus tractatio ordine ipso docendi clarior fiat, duo erunt separatim explicanda. Alterum, quando nam illud licitum sit: sive loquamur de perpetuo, sive temporaneo; Alterum, quosnam effectus pariat? de quibus distinctum in paragraphis sequentibus: nunc autem juvabit unitim eadem duo sub compendiosa explicatione amplecti, ut uno aspectu totam doctrinam mox latius agendam comprehendas.

3. Quoad prius, sic statuè. Divortium perpetuum est licitum tantummodo propter adulterium alterius conjugis. Divortium verò ad tempus licitum est propter alias causas, quæ in univèrsam ad illam, reduguntur, scilicet

ad grave periculum, sive animæ, sive corporis, sive famæ: in particulari autem sunt tres, Hæresis alterius conjugis, Sollicitatio ad peccatum, quam alter alteri facit, Sævitia ejusdem. Ratio prædictæ diversitatis est, quia Divortium propter adulterium fundatur in eo, quod per illud delictum fides conjugis absolute frangitur, ergo fides illi amplius absolute non debetur. Adde, absolute Christum Dominum ejusmodi separationem concessisse, dum dixit: *b Qui unque dimiserit uxorem, nisi fornicationem, & aliam duxerit, mactatur.* Dimissio autem absolute data perpetua est.

4. At verò divortium ad tempus propter tres illas causas, fundatur in eo, quod non obligatur quis ad commorandum cum altero, à quo tanta mala patitur, utique, dum illa patitur. Cum ergo, si conjux cum effectu emendatur, & quando est necessariã, securitatè detur, non patitur amplius alter mala illa; obligabitur admittere conjugem, unde fiet, ut Divortium perpetuum non sit. Circa causam verò hæresis erit adnotanda quædam distinctio, quam infra ponam §. 7. nu. 5.

5. Quoad posterius unus est præcipuus effectus (nam minus principales paulò inferius attingentur) ut conjux innocens, postquam legitime diverit, propriè dicto Divortio, scilicet, perpetuo, possit, si velit, Ordines Sacros suscipere, vel solennem Professionem in Religione, vel Vorum simplex Castitatis in saculo emittere. At, si diverit per Divortium improprie dictum, scilicet ad tempus, hæc non possit. Ratio discriminis est, quia, si separatio perpetua est, non habetur, unde impediri possit conjux innocens à susceptione boni alterius status ex se perpetui; Verum, si separatio perpetua non est, habetur, unde impediatur, nam transacto eo tempore, conjux suum conjugem repetere debet. Judicatur autem transisse tempus, quoties emendatur, ut dictum est, conjux. Illud nota, si quando nulla spes adest ejusmodi emendationis, posse innocentem status illos perpetuos suscipere, sed id non est per se ex vi Divortii, sed ex vi defectus dictæ spei, ut infra explicatiùs dicendum erit.

His veluti in compendium hoc initio; ad faciliorem doctrinam, explicatis, eadem suo Ordine in sequentibus repetamus, & illustremus.

§. II. Di-

§. II.]

Divortium licitum est ex causa adulterii.

Ubi

Cujusnam adulterii?

1. Quod licitum sit Divortium, scilicet separatio perpetua, quoad thorum, & cohabitationem ob adulterii crimen, certum est ex fide, ut constat ex Matth. a Certum etiam est ex lumine naturæ; quia frangenti fidem, fides servanda in eodem contractu non est, ut docemus omnes.

2. Quoniam verò æqualis fides utrique conjugii debetur, pares in hoc sunt conjuges, nec potest, sive lege, sive consuetudine introduci, ut Divortium celebrari queat ob adulterium uxoris, non verò ob adulterium viri; Dixi (esse pares in hoc) nam in criminalibus pares non sunt. Cum enim in Republica majus dedecus existimetur asserre adulterium uxoris, quam viri, idè vir criminaliter accusare uxorem adulteram potest, non verò uxor virum adulterum. Sed prosequamur cætera, in quibus sunt pares.

3. Rursus ergo, quia, fracta fide, absolutum Jus habet innocens ad recedendum, idèd, quocunq; h elapso tempore, celebrare conjux innocens Divortium poterit, nisi fortè is remiserit, vel quid acciderit, propter quod dictus innocens ejusmodi Jus amisit de qua re mox §. sequ.

Quid hic veniat nomine Adulterii?

4. Tota difficultas hic in eo versatur, ut videamus, quidnam intelligatur nomine adulterii, ad hunc effectum divertendi? Nam ad affectum deponendi illud Sacramentaliter apud Confessarium, diximus e alibi.

5. Breviter, Afferò Primò, nomine adulterii hic intelligi copulam carnalem consummatam, sive naturalem, sive Sodomiticam activam, vel passivam, sive etiam Bestialem. Ratio universalis est; quia tunc frangis conjugii fidem, quando tuam carnem, quam illi uni conjugii promiseras, dividis

Tamburinus de Sacramentis.

cum aliis; at dividis, cum copulam consummatam habes cum dictis. Ita cum communi Sanchez, d & de copula Sodomitica, ita expressè Sanctus e Thomas, alique, undè, propter paritatem rationis, idem dicere cum aliis debemus de Bestialitate. *San. l. 10 mat. d. 4. n. 3. & 4. e S. Th. Sd, tate. Henr. G.*

6. Scio Pontium, f quem sequitur Aversa, g excludere Sodomiam (& sanè propter paritatem suæ rationis deberet etiam excludere Bestialitatem) quia, inquit, visio carnis non fit per infusionem seminis in alienam carnem, sed propter mixtionem seminis in semine, seu cum carne alterius in vale apto ad generationem, id, quod in sodomia non contingit; scio, inquam hoc, sed, quia ipsemet Pontius h tandem fatetur, in praxi excipiendam esse opinionem communem, ab ea nobis recedendum non erit. *Hurt. & innumeri ap. Leand. d. 26. mat. q. 11. Pont. l. 9. c. 16. n. 5. Av. q. 23. mat. sec. 1. Hinc tandem. Pont. l. c.*

7. Quid de Sodomia cum propria uxore:

Respondeo, hanc puto, non venire hic nomine adulterii, quia verè tunc non est perfecta divisio cum alterius carne. Ita cum communi Sanchez loco citato. Esset tamen sufficiens causa Divortii temporalis, quando conjux alium sollicitaret ad ejusmodi peccatum, juxta ea, quæ mox dicemus

§. 7.

8. Afferò Secundò, tactus impudicos, oscula, pollutionem ipsius conjugis extra vas, etiam procuratam alienis manibus, seu instrumentis, immodè, & copulam sine seminis emissionem non intelligi hic nomine adulterii, quamvis hæc fiant cum animo perveniendi ad adulterium. Ratio horum omnium est, quia hi non sunt actus perfecti contra datam fidem, cum non dividant carnem conjugis cum alterius carne; Nam propter eandem rationem, nec nomine adulterii hic venit copula cum fœmina mortua, quia illa non est vera caro, sed veluti statua lapidea. Ita Sanchez et alique. *i San. Fill. Bona. alioque apud Leand. l. c. q. 8. 9. & 10.*

9. Dictum est semper (hic) nam cæterum in ordine ad Confessionem esse ejusmodi peccata, adulterii, alibi k docui, ut monui numero quarto. *k In Meth. Confess. l. 2. c. 7. 8. 6. & rursus l. 7. in Dec.*

000

§. III. c. 3. §. 1.

b. Math. 19.

1. Matth. 19.

b. C. Ad movere §. 2.

c. In quæ. m. Con. lib. 2. c. 7. §. 6.

§. III.

Casus quinque, in quibus non est licitum Divortium, quamvis ad sit causa Adulterii.

Adulterium utriusque.

1. Primus Casus est, quando uterque conjux adulterium commisit; tunc enim, quia delicta compensantur, neuter ex conjugibus poterit divertere. Idque verum est, etiam si unus conjugum plura, vel publice, alter unum, vel occulte adulterium commiserit, & etiam si unus per Sodomiam, alter per Fornicationem; & etiam si unus se emendaverit, scilicet non amplius adulteretur; alter vero (sed admonitus, ut desistat) persistat tamen in adulterando. Ita Doctores citati, & ratio est, quia posita fidei fractione, semper locum suum habet Jus compensandi, etiam contra emendatum, donec conjux innocens injuriam remittat, de qua remissione mox numero 16. Illud (admonitus, ut desistat) vide fufius apud Sanchez, & aliosque.

2. Hæc autem intelligenda sunt, si ante peractum Divortium uterque adulteretur. Sed quid, si celebrato jam Divortio ob adulterium unius, deinde alter, qui fuerat innocens, adulteretur & ipse, obligabiturne hic alteri reconciliari ex eo, quod sic compensentur duo dicta adulteria?

3. Obligari tenet Coninck, b aliique. At Sanchez sustinet, non obligari, nisi post sententiam, qua Judex cogat fieri reconciliationem, ob periculum Fornicationis, quod ex illa separatione confurgit.

4. Verum sententia Coninck est a nobis approbanda. Ratio est, quia, quamvis post divortium factum, fidem fregerit conjux, qui antea fuerat innocens, jam nunc est nocens, ergo alter jam acquirit jus compensandi.

5. Quid fiet, si post Divortium, conjux innocens ritè solennem professionem emiserit, & post professionem adulteraverit, an scilicet reddendus sit conjugi volenti recompensationem. Dicam

§. 8. à numero 8.

Adulterium unius, sed altero consentiente.

6. Secundus casus est, si conjux adulterium committat consentiente alio conjuge (quod dicitur, conjugem prostituere) ita constat ex Sacro & Textu. Ratio autem est, quia, cum uterque, tunc delinquat, alter per adulterium, alter per lenocinium, æquitas non vult, ut alter Jure suo cadat, alter non item.

7. Consentit autem & conjux, sive expressè, sive tacitè, non impediendo, cum possit.

8. Inquires. Si vir neget alimenta uxori, si eam deserat, si eam domo expellat, si eam ea crudeliter agat; unde ipsa sibi de aliquo amatore provideat, censebiturne vir consentire uxoris adulterio, & consequenter propter delictorum compensationem, cadere à Jure diverterendi?

9. Respondeo. Sanchez f aliique citantes aliqua jura sustinent, non cadere, quia id non est consentire ad adulterium, sed solum occasionem remotam adulterii tribuere. Excipiunt, nisi animo, ut mulier fornicetur, ea vir faciat: nam tunc jam consentiret adulterio, & consequenter à suo Jure divertendi caderet.

10. At Sanctus g Thomas, aliique, citantes, & ipsi quoddam Jus, sustinent cadere, quia cum conjux sufficienter tunc sit causa illarum injuriarum, videtur etiam esse causa, unde adulterium sequatur; quare non debet ex sua malitia ejusmodi conjux, commodum reportare, & Jus divertendi retinere.

11. Mihi videtur excipienda distinctio Aversa: b nam illæ injuriæ: si solitariè sustinentur, cum sint in alio genere ab adulterio, non sufficiunt, nè ad tacitum quidem consensum, quando vir rationabiliter non prævidet, uxorem fornicaturam; at quando prævidet, aut certè prævidere debet, quia aliquo modo subdubitat de ejusmodi Fornicatione uxoris, & tamen ab injuriis illis non desistit, cum certè desistere obligetur, tunc à dicto Jure se separandi merito excider, quia cum suæ uxoris ipse curam habere debeat, si ea, tam gravia incommoda sexui fragili afferat, jam sufficientem causam dare adulterii, & consequenter tacitè consentire censebitur.

12. Atque

12. Atque ex data distinctione, Textus, quos affert utraque sententia satis conciliari poterunt.

Adulterium materiale, id est, vacans culpa adulterii.

13. Tertius casus. Quando adulterium vacat vera adulterii culpa, Jus divertendi alteri conjugi non tribuit. Merito quidem, quia non est plectendus quis poena addicta, seu conjuncta ejusmodi delicto, sine formali, & vera culpa talis delicti. Exempla sunt, si conjux fornicetur, prudenter putans suum conjugem obivisse; si per ignorantiam invincibilem, credens quis hanc esse suam, ad illam accedat, si per vim omnino absolutam cogatur conjux adulterium committere, &c. In his enim, & similibus casibus, cum sit involuntaria ratio adulterii, separationem, quae ex formali adulterio consequitur, subire conjugem, & quom non est.

14. Quod si per metum gravem?

Respondeo. Sylvester, alique, & eos citans Averfa *d* dicunt, adulterium ex metu extortum non dare alteri divertendi Jus, quia, ad hunc effectum, est petiendū, ac adfuisse vis, & absoluta coactio, siquidem metus tanti mali exculare debet à poena, de qua agimus.

15. Verum Sanchez *b* docet, dare Jus divertendi, quia metus Voluntarium per se, & absolute, adeoque culpam non tollit. Utrumque probabiliter dictum esse, judico.

Remissum fuisse adulterium.

16. Quartus casus. Quando innocens conjux, v. grat. Vir remisit culpam adulterii jam commissi ab uxore) non potest amplius ab illa divertere, quia injuria semel condonata non reviviscit. Quod si post remissum unum adulterium, conjux incidat in aliud, tunc enim verò poterit alter divertere, quia remissio illa non poterat se extendere ad futura.

17. Remissio autem hæc fiet, vel expresse, si conjux externè dicat; se remittere, vel tacite, si idem conjux conscius adulterii, ex animo remittendi admittat adulterii reum,

sive ad copulam, sive ad oscula, sive ad amplexus, &c. quia, sic, jam illam tractat, c ut c *San. l. 10* uxorem. *mat. d. 14.*

18. Inquires. Si conjux solo animo con-
donet adulterium conjugi, unde hic can-
dem condonationem nondum acceptave-
rit, poteritne deinde animum mutans retra-
ctare Condonationem, & Divortium cele-
brare?

Respondeo, non posse, probat Sanch. ibidem, quia ad hanc Condonationem, quæ non est, nisi cessio Juris proprii, ut firma sit, non requiritur alterius acceptatio; statim enim, ac existit, jam remissum est delictum, quod reviviscere amplius non potest.

19. Quid si uxor v. gr. admittat quidem virum suum, qui adulteravit, sed animo non remittendi illi adulterium?

Respondeo, cum Sanch. *d*, in hoc casu non posse amplius uxorem Divortium petere in foro externo, quia illa confessio, probat apud Judicem, qui animum internum novit, remissionem. At verò coram Deo, cum hæc non sit vera remissio, dico, conjugem in foro conscientiae Jus suum divertendi non amittere.

20. Idem esse dicendum, si dicta uxor admittat virum, nec habens animum remittendi, nec habens animum non remittendi, quia tunc verè non remittit, docet Averfa contra Sanchez *f* dicentem tunc remittere. *c Av. q. 23*
matr. sec. 8
V. Sexto
præterea.

Periculum incontinentia in Innocente.

f San. l. 10.
mat. d. 14.

21. Quintus casus. Si vir v. g. Innocens divertere valens ab uxore adulterante, experiat, se sine uxore facile labi contra castitatem, licet ex vi adulterii uxoris Jus habeat ad divertendum, tamen illud impedit à damno proprio spiritali, rectè monet g Pontius, quia tunc pravallere debet salus spiritalis.

g Pont. l. 9
c. 17. n. 4.

§. IV.

An possit innocens adulterium non repellere?

1. Diximus hactenus, posse Innocentem divertere, nunc inquiri, an obligetur?

a San. Castrop. G. Hurt. mex. citandi.

Respondeo, regulariter non a obligari, quia quilibet juri suo cedere potest, nec aliud caput assignari valet, unde hæc obligatio oriatur.

2. Dixi (regulariter) nam in aliquo gravissimo casu obligaretur; quando enim dimissio v. grat. uxoris esset apta sine ullo inconveniente ad emendationem dictæ uxoris, quæ, si non esset dimissa, perseveraret in peccato, vel, quando dicta dimissio esset apta ad delendum scandalum, quod habent Populi de viro, quasi is patrocinetur adulterio uxoris, & eadem dimissio esset non valde incommoda ipsi viro, essetque item unicuique medium sufficiens ad dictam emendationem ponendam, vel ad dictum scandalum amovendum, quando, inquam, adessent hæc, obligaretur innocens divertere, ut fuscæ habent Sanchez b aliique.

b San. l. 10 d. 13. G. Hurt. d. 11. diff. 4. Coninc. d. 35. dub. 3.

§. V.

Quenam certitudo Adulterii requiritur ad diverterendum?

1. Cum conjuges sint in possessione maritalis conjunctionis, non possunt ab ea per Divortium deturbari, nisi adsit certitudo causæ, seu delicti Divortium inducentis. Hinc non satis est, quod alter dubitet, vel probabiliter suspicetur de alterius delicto, ut illum dimittat; Regula enim generalis alibi allata est, neminem posse à matre rei; vel juris possessione dejici, nisi certò moraliter constet titulus, unde ejici possit ab illa. & ita docent in nostro casu de Divortio omnes DD. ut restatur Castrop. c.

c Cast. d. 3. p. 6. §. 4. n. 7. Et colligitur ex c. De spons. d. Cap. dixit Dominus 32. q. 1. c. Cast. l. c. 2. §. sine.

2. Si quando ergo in alio d Textu dicitur, dimitti posse uxorem ob suspicionem Fornicationis, intelligitur, ob suspicionem violentam, & in sententia probabili Farinacii, aliorumque apud Castropal. e ob suspicionem

vehementem, ex qua fieri rem moraliter certam, idem Farinaceus putat.

3. Si inquiras, quoad effectum Divortii (nam quoad alios effectus, qui ad nos nunc pertinent, vide citatos) quænam conjectura, seu probationes certitudinem hanc moralem faciant de adulterio commisso?

4. Respondeo, Certum esse, eas, quæ, si in judicio exhiberentur ad probationem adulterii, illud ibi sufficienter probarent, sufficere etiam, ut illud privatim constet. Sed descendendo magis ad signa particularia, Dico, quando adulter publicè moratur in domo adulteræ, seu contra, vel, quando extant filii ex adulterio, vel, quando extat suspicio violenta, ut, si fuerit inventus nudus cum nuda, vel solus cum sola in eodem toro, certitudo moralis delicti est.

5. Oscula, & amplexus sola non sufficiunt ad moralem certitudinem de adulterio, sufficiunt autem adminiculata cum aliis conjecturis v. g. à tempore, à loco, à mora: Puta, si ea fuerint in loco secreto, & tempore apto ad delictum, vel quid simile.

6. Amatoriæ litteræ dumtaxat, non sufficiunt, at, si in iis mentio fiat de copula habitata, planè sufficiunt.

7. Confessio propria serio facta item sufficit, non verò facta ad se jactandum: id, quod à circumstantiis colligi à prudenti debet, quæ jactantia potest etiam esse in præced. num.

8. Dictum alienjus testantis adulterium, testantis indicia violenta de illo, non sufficit, nisi sit dictum fide dignissimi, vel plurim fide dignorum. Hæc sparsim apud Sanchez, aliosque.

9. Huc denique facit casus sequens. Berta est certò adultera, sed ejus vir Titius ne sciat id certò, solum enim de uxoris adulterio non subdubitat: ex quo motus, (sanè insufficienter ex dictis) eam deseruit, quæro, an Berta possit cogere Titium ad secum cohabitandum, & ad non negandum tori commercium?

10. Respondeo, Sanchez, g & Coninc. z. V. ad apud Hurtad. ajunt, posse, quia separatio est momentanea, pœna uxori infligenda: At, donec Titius certò sciat delictum, eam pœnam infligere justè non potest. Si ergo nondum Berta à suo Jure cohabitanti, & conversandi cum suo viro dejecta est, illum ad se revocare poterit.

II. At

11. At idem Hurtadus a citans Rebel-
lium, & Cajetanum merito ait, non posse;
quia cum ipsa certo frerit viro fidem, jam
cecidit a Jure exposcendi sibi fidem: Divor-
tium enim verè non est pœna, sed quasi effe-
ctus necessariò sequens ad fidei fractionem,
sine Jure autem virum cogere ad secum habi-
tandum, nequaquam valet uxor.

§. VI.

An auctoritate propria fieri possit Divortium
ob adulterium?

1. Non ignoro, nobiles aliquos Docto-
res docere, te, etiam si certo scias
tui conjugis adulterium, non posse eum à to-
tò, & cohabitatione depellere, nisi accedat
Judicis sententia.

2. Sed, nec ignoro, alios non minus
nobiles, velle contrarium, scilicet te scientem
conjugis adulterium posse, nulla præceden-
te sententia, ab illo decurrere: secluso tamen
scandalo, sive adulterium sit publicum, sive
occultum, sive ex causa adulterii, sive ex aliis
causis pro temporali Divortio, mox expli-
candis.

3. Me cum his posterioribus sentire cogit
ratio duplex, Prima, quia in Sacro Textu
dicitur: *Ubiunque est Fornicatio, vel For-
nicationis suspicio* (sanè violenta, ut modò
dixi) *liberè dimittatur uxor.* Notas illud,
quæ enim esset tua libertas, si tibi
Judex esset implorandus? Secunda, quia,
ut toties dictum est, frangenti fidem, fi-
des non est servanda in omnibus contra-
ctibus civilibus, etiam auctoritate pro-
pria, & in foro conscientiæ; ergo, & in
casu nostro, cum Jus divertendi, ut modò
indicavimus, non sit pœna à Judice insti-
genda; illam enim solùm ipse declarat, sed
est quasi effectus necessariò procedens à fi-
de non servata. Addam, & rationem ter-
tiam ductam ab exemplo Sancti Joseph,
volentis propria auctoritate relinquere San-
ctissimam Virginem, ut probat Maldona-
tus.

4. At in Sacris Canonibus vetatur, fieri
Divortium absque auctoritate Judicis?
Respondeo, falsum id esse, & aliquibus
Textibus, qui de hac re circumferuntur, aptè
respondet Castrop.

3. Dicitum autem est (secluso scandalo)
quod certè evitabitur, si conjux simulando
graves causas abeat in loca longinqua, ubi
ejus Matrimonium ignoratur.

6. Quæres. Estne alius modus vitandi
ejusmodi scandalum?

Respondeo, apud Doctores hunc modum
passim lego; sed certè puto, id dici loco ex-
empli: quare, si aliud occurrat, illo utere.
Ego sanè tanquam modum sufficientem ap-
probarem, si conjuges per aptam æquivoca-
tionem simularent, se velle communi con-
sensu castitatem servare, vel quid simile quod
amovere possit à Fidelibus suspicionem deli-
cti, si quando est occultum, in altero con-
juge, & quo tolleretur aliis antea deserendi
conjuges sine causa.

De simili scandalo fugiendo, vide Ca-
stropal. tract. 16. d. 2. p. 7. num. 9. (quem sequi-
tur Gibalinus de *Clanjury* d. 2. cap. 11. num.
55. solo mihi 235.) qui Castropalaus cum
dixisset, si quis absque gravi difficultate non
potest probare nullitatem veram suæ pro-
fessionis, posse ipsum fugere à religione, &c.
sic addit. Limitant hæc Lessius, Suarez, nisi
oriatur scandalum. Sed raro, vel nunquam
ex tali fuga orietur scandalum sub obliga-
tione vitandum: tum quia raro inde lu-
munt alii occasionem fugiendi absque legiti-
tima causa: tum, quia ipse legitime fugiens
uteri jure tuo; à quo usu sine gravi damno
abstinere non potes, &c. Hæc Castropa-
laus.

Quid si nullitatem probare absque diffi-
cultate possem? Respondet ibidem Castro-
palaus, te sub mortali fugere, antequam
probes, non posse. Posse adhuc sine mortali
dicit Gibalinus loc. cit. idque propter ratio-
nes jam dictas, quæ videntur etiam hic mili-
tare. Uterque tamen convenit, posito quòd
fugeris, esto peccaveris, non teneri ad religio-
nem reverti.

6. Si conjux ob adulterium occultum
relictus querelam apud Judicem deponat,
se injustè relictum esse, qua ratione se
gerere debeat conjux alter, qui justè eum
deseruit, & similia multa, quæ pertinent
ad forum externum, legi poterunt apud ci-
tatos.

7. Illud hic ne te prætereat, convenire
omnes, conjugem adulterum obligari ad
reconciliationem cum conjuge innocente,

ooo 3   quan-

De Hæretico emendato.

6. Iniquus autem Primo, Hæreticum emendatum admittit ere ne conjux Catholicus obligatur?

Respondet, conveniunt Doctores communiter obligari, si Divortium ex hæresi, immò etiam ex aliis prædictis duabus causis factum fuit auctoritate privata sine Judicis ministerio; At, si fuit factum post Judicis sententiam, sive condemnans conjugem de Hæresi, sive de Divortio, iidem Doctores non conveniunt. Plures enim apud Sanchez *a* putant adesse etiam tum obligationem in Catholicis admittendi hæreticum emendatum, & solum hanc obligationem non adesse, quando ipse Catholicus vellet in Religionem ingredi: id enim (ajunt) deducitur ex sacro Textu: At absolute non adesse ejusmodi obligationem; unde absolute dictum conjugem Catholicum posse, sive manere in sæculo cum perpetuo Divortio, sive Ordines Sacros suscipere, sive multo magis Religionem profiteri, merito putant Sanchez *b* aliique. Ratio non deducitur ex natura hæresis, nec ex natura sententiæ (quod addo propter dicta num. 7. & 8.) Sed quia Ecclesia in odium ipsius hæretici, hanc potestatem concessit Catholico, cujus concessionis Jura iidem expendunt, & contraria solvunt. Addit tamen Castropal. *c* consilium optimum sæpe esse, ut Catholicus respicientem hæreticum quomodocumque damnatum recipiat, propter bonum pacis, & propter caritatem, quam conjugum jam emendato alter conjux debet.

7. Atque hæc de potestate, quam habet conjux Catholicus. Verum hæreticus, quamvis emendatus potestatem ad utrumlibet non habet, sed obligatur reconciliari cum suo conjugem, si hic velit. Quare, si quem ex illis statibus, Sacri Ordinis vel Religionis; vel Voti simplicis castitatis, eligere cupiat, (cupiat, inquam, nam ad illas non obligatur) id exequi non poterit sine consensu sui conjugis, sive expresso, sive tacito, qualis esset, si ex circumstantiis appareret, non esse spem reconciliationis, vel, si conjux sæpius ab emendato requisitus illum admittere respuerit, censetur enim tunc dare licentiam perpetuæ separationis.

8. Admoneo tamen Primò, ad electio-

nem talium statuum debere accedere auctoritatem Judicis, ne suscepto Ordine, vel Religionem emergant lites, &c.

9. Admoneo Secundò, Votum imperfectum castitatis simplicis, id est de non petendo debitum, posse à *d* prædicto conjugem, ut à quocumque alio emitti sine alterius conjugis consensu, abstrahendo ab alio inconveniente, & à periculo non servandi Votum, quia sic non præjudicatur uxori, sed sibi ipsi dumtaxat.

SECUNDA CAUSA.

Solicitatio, seu indultio ad peccatum.

10. In hac causa notant Doctores, debere admoneri conjugem, ut desistat à sollicitando, & tunc demum, eo non desistente, posse alterum, etiam propria auctoritate, divertere pro tempore, pro quo timeretur rationabiliter similis sollicitatio; consulatur item aliorum scandalo, quantum fieri rationabiliter potest, ne scilicet infamia notentur conjuges, vel ansa detur aliis suis conjuges deserendi.

11. Ex hoc ergo capite licitum est uxori, divertere à viro, qui lenocinium exercet, vel in domum introducit eos, qui uxorem sollicitent, vel eandem cogit ad furta regenda, & simulanda, vel, ut pellicem foveat, vel ipse conjux sit veneficus; ex consortio enim demonis grave animæ, immò, & corporis malum merito sibi alter timere debet.

12. Transacto autem periculo ejusmodi sollicitationis, ut, si v. gr. mortuus jam fuerit juvenis, in cujus gratiam leno erat tuus vir, nec aliud periculum prudenter timeas, obligari te ad ipsum tuum virum redire (quantum est ex hoc capite) dubitandum non est.

TERTIA CAUSA.

Sævitia Conjugis.

13. Sævitia profectò non levis, sed tanta ut grave malum, seu damnum ex illa imminet uxori à viro, quod solet esse frequentius, vel viro ab uxore, quod solet evenire rarius, dat ex Jure *f* causam divertendi pro tempore, quo illud periculum durat. Censetur etiam ad hunc effectum sævitia contra conjugem.

a Sanc. lib. 10. matr. d. 15. nu. 18.

b Sanc. lo. cit. Castrop. l. c. n. 5. d. 23. §. 9. *c* Castrop. l. c. n. 4.

d Pont. lib. 9. c. 11. n. 4.

e Castrop. l. c. §. 9. n. 1. *f* G. Hurt. d. 11. diff. 5. Sanc. lib. 10. matr. d. 17. §. 18.

conjugem ea, quæ fit contra ejus conjunctos, ut filios, vel parentes necessariò in eadem manentes domo; & etiam si malum, quamvis non timeatur ab ipso conjuge, timeatur tamen ab ipsius conjunctis, v. g. ab alterius parentibus in eadem domo pariter manenti-

a Aver. q. 9. bus, ut notat Aver. a

23. matr. 14. Ad hoc caput pertinet periculum cusec. 10. V. juscunqve alterius mali gravis, ut, si conjux sic ita furiosus, ebrius, malo contagioso affectus, ut inde grave damnum uxori immincat.

b Leand. Ex dictis deducitur (ait Leander b iustam d. 26. ma-Divortii causam esse.) Quod vir gladium apposerit ad collum uxoris animo illum occidendi, vel faciendi, quod alter conjux alteri per venenum, vel per maleficia, vel alio modo insidias vitæ paraverit. Quod vir graviter, & atrociter uxorem percussit, si veid secerit gladio, si ve hasta, in capite, facie, oculo, aut in pectore, aut in manibus. Quod vir uxorem acriter, & immoderate, excedendo le vem correctionem viro permis-

c Aver. l. sam, verberaverit. Hinc ille, cui adde Aver. c. V. non sufficit timor.

qui ex Henriquez, & Sanchez docet, hujus generis censei nimis molestam cohabitationem conviciis, & frequentibus jurgiis obnoxiam. Intelliguntur autem hæc affecte potestatem divertendi pro tempore, quo pericula prædicta non cessent. Quod si nunquam cessare prudenti, & morali certitudine judicabuntur, sanè perpetuum tunc erit Divortium.

12. Porro prædictæ savicia, vel damni periculum, ita (dum periculum durat) potestatem se separandi dat conjugi, ut separationem exequi is possit auctoritate propria, tum, quia de Jure natura est, vitare malum grave, tum, quia hic regulariter periculum est in mora, si deberet expectari ministerium Judicis. Cæterum, quando afficeret scandalum separatio, & periculum in mora non esset, accedere debere Judicis auctoritatem certum sit. Ita intelligenda sunt alia d Jura, ne sint contraria dicto capite. *Ad literas.*

de Lege Pör. lib. 9. c. 23

n. 7. &

Sanc. li.

10. matr.

d. 18. nu. 3.

e Lib. 5. in

Decal. c. 3.

§. 3. nu. 4.

An possit à viro expelli à cohabitatione conjux, solum ex eo capite, quod dotem ipsa non solverit, huc reduci possit. Verum de hac re alibi è dictum est.

ame satis.

§. VIII.

De Effectibus Divortii ex Adulterio.

PRIMUS EFFECTUS.

Potestas suscipiendi novum vita statum.

1. PRIMUS Divortii, celebrati propter adulterium, effectus est, concedere liberam facultatem Innocenti eligendi statum vitæ, quem ipse velit, si ve per susceptionem Ordinis facti, si ve per Professionem in Religione, si ve per Votum simplex Castitatis in sæculo; Aliud Matrimonium inire, nequaquam conceditur, quia vinculum prioris Matrimonii, vivente conjuge, cum quo consummatum est Matrimonium, semper, ut toties dictum est, perseverat.

2. Prædictum Privilegium est conjugis innocentis, nam conjux nocens debet expectare, ut eligere possit (quando libere vult, non enim obligatur) aliquem ex dictis vitæ statibus, donec non sit amplius spes reconciliationis juxta superius dicta, vel donec ipse conjux innocens consentiat, de quo consensu infra disputabimus cap. 4.

Conjux innocens, ut status prædictos suscipiat, an egeat sententia de Divortio?

2. Circa prædictam communem doctrinam quatuor sunt questiones dissolvende. Prima, An, ut Innocens statum aliquem ex illis suscipiat, requiratur Divortium fuisse per sententiam Judicis celebratum; An verò sufficiat factum auctoritate propria, stante adulterio moraliter certo, si ve notorio, si ve occulto.

4. Respondeo. Si quæras de susceptione valida, & licita; Dico cum g, Sanch. & g Sanch. b Castropal. h aliisque communiter, innocentem, non solum valide, sed etiam licite status illos suscipere, quando sententia Judicis præcessit. Ratio est manifesta, quia ex una parte adulter omnino amittit Jus cohabitationis cum innocente, ex alia per sententiam Judicis satisficit omni incommodo, quod orti de possit ex assumptione illorum statuum, ut mox clarius patebit.

5. Si

5. Si autem quæras de susceptione, dumtaxat valida, Dico, validè suscipi illos status ab innocente, etiam si non præcesserit sententia Judicis: immò etiam si adulterium fuerit occultum, & non notorium, dummodo certum fuerit. Ratio est modo dicta, quia jam totum Jus cohabitandi amisit adulter, idque in perpetuum; ergo cum nullum alterius Jus ipsi obistere possit, valebit statum vitæ, quem velit, eligere.

6. Sed quid? Eligetne tunc licitè?

Respondeo, nequaquam, sed illicitè; & quidem moraliter, ut expressè habet ibidem Castropal, nisi licentiam obtineat à conjugè, quamvis nocens, separatus ante sententiam, & spoliatus suo conjugè, debet restitui in sua possessione, quando cunque restitutionem sui dicti conjugis petat: non solum, quando adulterium fuit occultum, verùm etiam, in sententia probabili, quando fuit notorium: Et hujus rei ratio ulterior est, quia, antequam procedatur ad probationes, ob quas debet fieri definitiva sententia, debet illi, quia sua respoliatus fuit, eadem restitui: at sanè hæc restitutio in casu nostro esset grave damnum Religionis, & scandalum proximo-

a Sanch. Castrop. citati, & Aver. q. 23, sec. 8. V. quarto.

Quid, si sententia de Divortio processit ex errore?

7. Secunda quæstio. Quid fiat, si sententia Divortii, sive postea, sive antea, quam innocens statum aliquem ex dictis susceperit, appareat fuisse falsa?

b Sanch. lib. 10. matr. d. 9. n. 9. Pont. lib. 9. c. 20. n. 1. Castrop. l. c. n. 6.

Respondeo. Debetur restitui alteri conjugi, quia ligamen Matrimonii, utpote Jus jam legitimè quaesitum, semper evincere debet quælibet aliud subsequens. Et ex alia parte, Ecclesia nunquam præsumitur, velle persistere in sententia, quæ inveniatur falsa, atque adeo injusta.

Quid, si innocens, post sententiam de Divortio incidat ipse in Adulterium?

8. Tertia quæstio. Quid, si postquam dictos status elegit innocens, incidat in adulterium, eritne obligatio compensandi cum adulterio alterius, ita, ut ipse sit re-

Tamburinus de Sacramentis.

stituendus conjugi, tamen si Sacros Ordines susceperit, vel professionem solemnem emiseric?

9. Respondeo. Castropal. c. probare contendit, esse restituendum conjugi. Ratio principalior est, inquit, quia non apparet, unde non debeat fieri compensatio delictorum, perinde, ac fieri debere, certum est, si adulterium antea committatur, æquè enim frangitur fides Matrimonii, cujus vinculum semper remanet, vivente naturaliter conjugè.

c Castrop. d. d. 3. p. 6. §. 6. n. 11. citans Pör. Mel. Co. ninck a. hosque.

10. At Sanch. d. distinguit. Quando enim (ait) sententia abiit in rem judicatam, scilicet, quando elapsum est tempus appellationis, vel similis remedii, non est conjux prædictus incidens in adulterium restituendus alteri, nec sunt amplius ea adulteria capacia mutua compensationis; Est autem restituendus, & adulteria illa sunt compensanda, quando sententia non abiit in rem judicatam, vel, quando dicta sententia lata fuit contra Minorem v. gr. qui potest uti Beneficio restitutionis in integrum. Ratio est (inquit Sanch.) quia, quod semel bene definitum est, non est retractandum. Audit hoc Castropal. respondetque, quod semel bene definitum est, non esse quidem retractandum ex causis, ex quibus definitum est, retractari tamen posse ex nova causa superveniente, ut est in casu nostro, nam tunc illa sententia non erit propriè prioris sententiæ retractatio, sed novæ causæ decisio.

d Sanch. l. c. d. n. 30. Henriq. a. lliquo cit. D. Th.

11. Profectò hæc, (quæ certè in utramque partem sunt probabilia) latius persequi, necesse non est. Legantur Castropalaus, & Sanch. cit. Illud ego moneo, Episcopos, & Prælatos cautè in iis admittendis ad Ordines, vel Professionem Religiosam, præsertim, quando sunt juvenes, debere procedere ne fortè cogantur, conjugem prædictum, aliquando restituere, nam propterea, me Auctore, nunquam eos sine consensu alterius conjugis ad professionem, vel Sacros Ordines admittant.

PPP

Ad

An legitimè quis separatus ab uxore possit
dicere, se non esse conjuga-
tum?

12. Quarta quaestio. An peccet conju-
ritè separatus ab alio, si volens suscipere Or-
dines Sacros, vel Religionem, interrogatus
ab Episcopo, vel Prælato neget, se esse con-
jugatum?

a Sanc. di. Respondeo. Sanch. *a* ait, non peccare,
d. 11. n. 14. præscindendo ab alio damno; quia, (inquit)
cum debita æquiuocatione non mentitur, &
ex alio capite perinde in Ordine ad Ordines,
vel Religionem, esse sic separatum, ac si con-
b Navar. jugatus non esset; Contra, Navarrus *b* putat,
ap. Sanc. hunc peccare, & invalidè profiteri, quando
l. c. Prælati eo animo esset, ut eum non admit-
teret, si conjugatus esset.

13. Equidem, nec Navarro, quoad illud
(invalidè) assentior, nec absolute assentior
Sanch. Non Navarro, quia, nisi in Religio-
ne adsit statutum inuitans, vel expressè ad-
missio sit sub conditione carentiæ conjugii,
valet professio, ut discretè docet idem Sanch.
ad inuitam enim reddendam professionem,
non sufficit voluntas habitualis, (immo ex

e Aver. q. Aversa, *c* nec statutum merè prohibens;)
23. matr. sic enim invalida esset professio Iuuenis ob-
sec. 8. V. tusi ingenii, quia, si id notat Prælati, certo
si cerè. non admisisset. Nec assentior Sanchez, quia
semper est damnum notabile Religionis ad-
mittere conjugatum cum periculo, ne, si res
parèfiat, turbetur Religio, quæ, in re tam
gravi merito invita esse debet; quare semper
aderit peccatum in huiusmodi conjugè ne-
gante, immo non patefaciente suum conju-
gium, ita Aversa. *d* Adde, valde incom-
modum fore Religioni, habere sine suo
consensu obligationem, seu, saltem dubium
(propter varias opiniones supra dictas) de
obligatione reddendi conjugem sua-

e Aver. l. uxori, si fortè is adulte-
1. rium commit-
tatur.

SECUNDUS EFFECTUS.

Divortii ex Adulterio.

Libertas non restituendi dotem, & præstationis
alimentorum.

14. Secundus Divortii perpetui (de quo
loquimur) effectus est, dare potestatem in-
nocenti viro, ne obligetur dotem reddere
uxori expulsa ob adulterium. Verum id ex-
plicatius afferamus.

Si loquamur post sententiam, qua Jux-
dixit adulteram sub dote (ut certè private
debet) omnes consentiunt, justè tunc sibi
illam retineri ab innocente viro: at ante sen-
tentiam, non conveniunt omnes.

15. Nam posse eam retineri à dicto viro
innocente, saltem ante sententiam Judicis
declaratoriam delicti uxoris, existimat Cas-
tropalaus, *e* quia amissio dotis est vera pæ-
na, ad quam nullus tenetur, nisi post sen-
tentiam; Unde uxor, quamvis nocens, donec
sententia accedat, ea gaudere debet, si eam
habeat, vel, si eam non habet, petere eam justè
poterit, petit enim rem suam. Quare eam ipsi
reddere debet vir, quamvis innocens. So-
lùm ergo vir hic innocens implorare Judicem
poterit, & post ejus sententiam, dotem eam,
sibi, vel repetere, vel retinere.

16. Contra, posse eam ab innocente re-
tineri, etiam ante sententiam Judicis, censet
Sanch. *f* quia, is, cui competit exceptio, ne
aliquid solvere cogatur, habet Jus illud reti-
nendi, tum in foro fori, tum in foro poli: at
Maritus habet Jus se opponendi contra uxo-
rem adulteram, volentem repetere suam do-
tem, ergo potest illam sibi retinere: Minor
probat, quia potest opponere delictum
adulterii.

17. Verùm Castropalaus replicat, negan-
do hanc Minorem. Maritus enim (ait) non
habet Jus retinendi dotem absolute, siqui-
dem Maritus, quamvis habeat Jus opponen-
di uxori delictum, non tamen habet Jus reti-
nendi dotem, nisi media sententia de patratò
delicto.

18. Vides utramque sententiam esse pro-
babilem? Sanch. enim probabiliter dicit
Maritum habere Jus retinendi, etiam ante
sententiam, quia ante illam habet Jus se
oppo-

opponendi, quod Castropalaus probabiliter negat.

An vir innocens alimenta adultera prestare teneatur?

19. Quid de alimentis? Obligaturne conjux innocens illa subministrare uxori expulsa propter adulterium?

Respondeo, in meliori sententia non obligatur in foro conscientiae, quia, propter
a Sanc. lib. Adulterium confortis, à debito omni & solu-
10. matr. tus est conjux. Præterea, nec in casu litis,
d. 8. à n. expensas litis contribuere uxori adulteræ,
25. Ca- si certum est adulterium, obligatur inno-
cip. l. 1. cens conjux, & ratio est eadem, quia ab
n. 5. Fari- omni debito propter adulterium conjugis,
nac. T. 4. liberatur conjux alter. An autem in foro fori
143. n. 41. obligetur, vide apud citatos. Verum conjux
42. nocens debet innocenti tradere alimenta,
ut item expensas litis, si fortè h c innocens
adulterium alterius probare intendat, quia
innocens cadere non debet à Jure suo, quo
potest, & alimenta, & litis expensas ab altero
exposcere.

20. Propter non dissimilem rationem si
uxor domo fugiat ob timorem, ne malè tra-
ctetur à viro supplicante uxoris adulterium,
quod verè uxor commisit, ne in foro qui-
dem b externo, alimenta illi subministrare
c. Castrop. tenetur vir, quia scilicet universaliter vir non
l. c. sine. obligatur alere uxorem fugientem extra
domum viri, ipso viro causam recessus non
dante.

TERTIUS EFFECTUS.

Divortii ex Adulterio.

Potestas educandi, vel non educandi filios,
Remissivè.

22. Tertius effectus Divortii est, dato
c Sanc. lib. potestatem innocenti, ut sine suo onere edu-
10 matr. cantur filii, id quod cum multis scateat li-
4. 20. Ca- mitationibus, ac distinctionibus non valde
prop. d. 3. nobis scitu necessariis, magis enim pertinet
de spons. p. ad Jurisperitos, videatur apud eosdem,
6. §. 10. nec tamen omittantur c Theo-
Laym. l. 5. logi.
17. 10. p. 3.
§. 7. n. 29.

§. IX.

De iisdem tribus effectibus Divortii celebrati
propter hæresim.

1. Quamvis Divortium propter hæresim celebratum non pariat ex se, suaque natura primum Effectum, quem parit adulterium carnale, non enim datur libera potestas Catholico conjugii assumendi aliquem ex illis statibus, puta Ordinem, Religionem, Vocum simplex Castitatis, nihilominus, quia parit illum eundem Effectum ex institutione, & dispositione Ecclesie, ut d supra diximus, ideo inde habe ea, quæ essent hic asse-
d Supra §. 7. à n. 6.
renda.

2. Quoad secundum Effectum pertinen-
tem ad dotem, sic hæc regula. Si Divortium factum est non culpa uxoris, sed viri restituendam esse uxori dotem. Si verò factum est, culpa uxoris, dotem ipsi non esse restituendam. Id, quod Castropal. e & Sanch. f e Castrop. colligunt ex Jure, g in quo universaliter l. c. nu. 2. disponitur, ut uxor amittat dotem, vel do-
f Sanc. lib. talitium, si ejus culpa Divortium fiat. Puto
10. matr. autem Castropalaum intelligere post sen-
d. 4. n. 20. tentiam, Sanch. etiam ante, eo modo quo
c d. 20. iidem dixerunt in adulterio carnali, quo-
n. 7. rum placita, nos rerulimus, §. præcedenti à
g C. Ple- num. 14.
rumq; De
Donat. in-
ter virū,
c uxora.

3. De alimentis idem dic, quod ibidem diximus nu. 19.

4. Quoad tertium Effectum, id speciale habet Divortium ob hæresim, ut filii semper educandi sint apud conjugem Catholicum, idque in favorem fidei, ne scilicet proles erroribus inficiatur. Lege id pluribus apud Sanch. h aliosque.

h Sanch.
di. d. 20.
à nu. 4.

§. X.

De tribus iisdem effectibus adulterii ob sollicitationem ad peccandum, & ob sacriliam.

1. Quoad primum Effectum, cum separatio conjugum ex his duabus causis sit ex natura sua temporalis, nemo ex conjugibus statum aliquem ex illis, quos diximus paragr. 8. nu. 1. assumere potest, nisi mutuus adsit consensus, sicuti proisus ceteri
Ppp 2 alii

alii conjuges post consummatum Matrimonium, de qua re mox c. 4.

Expectari igitur debet, si forte evanescat spes reconciliationis, hac enim evolante, poterunt dicti conjuges eligere novum vitæ statum, eo proportionaliter modo, quo supra definitum est.

2. Quoad secundum Effectum sit hæc Regula. Conjux ille, qui alias obligatus erat, debet dotem, & alimenta subministrare ei, qui culpam non dedit separationi, non debet ei, qui culpam dedit, quæ Regula satis explicata manet ex prædictis, advertendo tamen, tum in his causis, tum in præcedentibus intelligi semper pro tempore, quo actualiter legitime perseverat separatio.

a Pont. kb. 3. Pontius *n* censet, quando Divortium est factum ob sævitiam uxoris, ipsam non obligari ad restituendam dotem viro innocentis. Ratio est, inquit, quia amissio dotis solum est adnexa delicto adulterii, vel occisionis Mariti, non autem aliis delictis.

b Castrop. 4. Sed contra meritò se opponit Castropalaus; *b* Nam in Sacro Textu, cuicumque delicto, ex quo Divortium fit, seu mutua cohabitatio solvitur (sanè pro tempore quo ut modo dixi, legitime durat solutio) amissio dotis adnectitur.

5. Quoad tertium Effectum, idem dico, quod modo indicavi paragr. 8. n. 21.

CAPUT IV.

Occasione prædictorum quærimus, qua ratione Conjuges post consummatum Matrimonium valeant communi consensu mutationem status assumere.

1. **H**actenus declaravimus, quando nam in casu delicti alterius conjugis possit alter novum vitæ statum suscipere. In præsentia verò quærimus, quid extra casum delicti.

2. Et quidem, quod mutuo consensu valeant conjuges, etiam post consummatum Matrimonium se separare, & vitam cœlibem agere, & certum est, & multi Sancti Veteres nos suo exemplo docuerunt. Verum id à conjugibus, præsertim, si sint Juvenes, esse cum magna prudentia, immò, & longa experientia

sue continentie præstandum, non est hic, nisi serio monendum. Legatur Sanchez, & alique.

3. Jam verò discutiamus per singulos illos vitæ status supra memoratos. Professionem Religiosam, Ordinis Sacri susceptionem, simplicis Voti Castitatis emissionem.

§. I.

Quoad Professionem Religiosam sine licentia Conjugis.

1. **N**ec licite, nec valide conjux sine expressa licentia alterius professionem in Religione emitit: prorsus sicut servus, Domino non consentiente. Si tamen sine prædicta licentia emitat; poterit omnino ab altero conjugate repeti, immo ipsemet, relicta Religione, poterit propria auctoritate (gravi scandalo semper prudenter amoto) ad conjugem reverti, & ad hanc reversionem sanè obligabitur, etiam si conjux alterius ingressui non consentiens, nequam positive revocet. Ratio est, quia ex una parte id requirit justitia debita conjugi, & ex alia professio fuit *d* nulla: esto Pontius *e* teneat, sine licentia Judicis, causæque discussione non posse hunc professum Religionem deserere.

2. Licentia *f* autem debet liberè data esse à conjugate, Quare coacta, vel dolo, vel metu extorta non sufficit ad validitatem Professionis.

3. Inquires. Conjux sine licentia alterius factus Professus, si deinde redeat ad uxorem, obligaturne Primò, servare Castitatem, quantum potest, v. g. non petendo debitum. Secundò, obligaturne, mortua uxore, redire ad Religionem?

4. Respondeo ad primum. Si professio nem emittens habuit expressum animum Castitatem vovendi, etiam si ad sæculum rediret, certum est, obligari ad servandam quantum potest, Castitatem, & consequenter ad non petendum debitum, nam ad satisfaciendum uxori, satis est, si reddat. Si verò hunc animum expressum non habuit, non obligabitur, quia ex communi more emittendi professionem semper intelligit profitens, vovere Castitatem statui Religioso annexam. Quod si Pontifex in Sacro Textu dicit, hunc conjugem teneri ad id, quod

quod potest, id dicit, tum ex quadam præsumptione, quod conjugatus animam habuerit servandi Castitatem, etiam extra Religionem, tum, ut conjugii proponat id, quod tutius est. Ita Pontius, *a* idemque tenet in simili de professione ex alio capite nulla, Bordonus, *b* licet Sanch. *c* aliique strictius loquantur, quibus adde Dianam. *d*

5. Ad secundum respondeo, certum esse, *e* non obligari, neque ad illam Religionem, ubi professus fuerat, redire, neque aliam suscipere, nisi forte ad aliquod ex his se obligare expressè intenderit.

Atque hæc de Professione nuncupata sine licentia conjugis; sequitur, ut dicamus de eadem ex alterius consensu.

Quod eandem, cum licentia Conjugis.

6. Profecto validam esse eam professionem, & præscindendo ab alio inconveniente, per se licitam, omnes docemus. Sed, quia tunc vinculum Matrimonii non dissolvitur, idè, si cognosceret vir professus uxorem suam, etiam professam, peccaret quidem contra Votum, non verò contra *f* Justitiam, quia adhuc illa sua est, si evolaverunt ad Religionem Matrimonio consummato.

7. Est autem advertendum id, quod Sacri Canones statuunt *g* circa hanc professionem, ut scilicet neuter conjugum possit Religionem ingredi, nisi uterque ingrediatur. Et Religionem quidem Sancti Joannis sufficere, & sic usu servari, docet *h* Pontius, contra Sanch. id negantem. Additur tamen in prædictis Textibus, tunc nihilominus virum posse, ut etiam uxorem (quidquid in contrarium dicat de uxore Hurtadus, contra quem agit Castropalaus *i*) Religionem ingredi, remanente altero conjugè in sæculo, quando concurrunt tria.

8. Primo, Ut conjux relictus in sæculo sit senex: Senex autem ad hunc effectum ordinariè erit, si mas sit sexaginta annorum, femina quinquaginta, quando jam non solent amplius apertè esse ad generandum. Cæterum in casibus particularibus poterit Episcopus, spectata conjugum valetudine, robore, modo vivendi, arbitrari adesse, vel abesse debitam senectutem.

9. Secundò, Ut ejusmodi conjux relin-

quendus in sæculo non sit suspectus de incontinentia.

10. Tertio ut idem emittat Votum Castitatis, quod certè Votum simplex erit, adeoque, si post mortem alterius conjugis aliud Matrimonium (utique illicitè) contrahat, contrahet validè, & impetrata dispensatione Voti, etiam licitè.

11. Nonnulli, præter licentiam alterius conjugis, requirunt licentiam Episcopi saltem, ut licitè assumatur dicta professio: Et sanè, tametsi de rigore juris hæc non requiratur, ut, expendendo Textus, prosequitur Castropalaus, *k* nihilominus ex consuetudine, ut idem ibidem habet, jam necessaria est ejusmodi licentia ad licitam admissionem & ita usus obtinuit.

k Castrop. lo. cit. n. 11.

12. Inquires. Quid, si eveniat casus, ut, proficente uno ex conjugibus, alter, qui dedit licentiam, nolint deinde ingredi Religionem, si juvenis est, &, si, Senex, non vult Votum Castitatis emittere?

13. Respondeo, tunc Professio illius, qui ad Religionem transit, est quidem valida, quia, si præcessit alterius liber consensus, satis fuit legitime suscepta; sed tamen relictus in sæculo ad Religionem, vel Votum persuaderi posset, cogi non posset, quia Religio, & Votum ex propria voluntate, non verò ex aliena sunt suscipienda. Immo in hoc casu, si incontinentiæ periculum, uxorem v. g. premeret, debet Episcopus conjugem, quamvis Professum uxori periclitanti restituere (nam ex se exire à Religionem nequit, quia, ut dictum est, fuit valida professio) licet, uxore deinde mortua, vel Votum Castitatis emitte, obligetur dictus Professus ad suam Religionem reverti. *l*

14. Quæres. Ille relictus in sæculo, peccabitne nolens ingredi Religionem, vel Votum Castitatis emittere?

l Sanc. l. 7. matr. d. 33. n. 14. & 15. Pont. l. 9. c. 12. aliq.

Respondeo. Si gravi causa non moveatur, (sic puto) graviter peccabit, tum, quia contra Sacros Canones agit, tum quia Religionem, pro qua dedit licentiam, illud damnus affert, quod modo *m* diximus, nempe obligationem restituendi conjugem, &c.

m Sup. c. 3. §. 8. nu. 6.

15. Si relicta in sæculo voveat tandem Castitatem, non poterit amplius revocare ad se Professum, quia per licentiam, quam dedit ut suus conjux profiteretur, concessit illi, ut pot-

set, immò, ut deberet non petere debitum: per Votum autem, quod ipsa emisit Castitatis, non potest ipsa petere: ergo ad quid inserviret illa revocatio? Ita discurrit Pontius; *a* & consequenter vides, Professum, si quando restitueretur uxori in casu dicto num. 13. posse quidem reddere debitum, at, quia verè est Professus, debet, *b* quando potest, suum Votum servare, atque aded, nisi ipsi dispense- tur à Summo Pontifice, petere debitum non valebit.

a Pont. l. c. num. 5.

b Pont. l. c. num. 4.

§. II.

Quoad Ordines Sacros sine consensu conjugis.

1. Quamvis certissimum sit, validè Sacris Ordinibus initiari conjugatum in vita uxore, semper tamen mortaliter illicitè. Idque verum est, sive post Matrimonium consummatum, sive etiam post solum Ratum; Ratum enim dat dumtaxat facultatem ad professionem emittendam, non vero ad Ordines Sacros suscipiendos, ut supra suo loco vidimus.

2. Hinc fit, ut sic ordinatus possit revocari à sua uxore, possitque ipse revocationi assentiri, & reddere debitum, sed, quia Ordini Sacro annexum est Votum, seu Præceptum servandæ Castitatis, petere non poterit, ut in simili nu. 16. dictum est, & hic notat Pon-

c Pont. d. l. tius. c. 9. c. 13. n. 3

3. Quid si non revocetur?

Respondeo. Tunc non tenebitur quidem ex se redire ad illam. Ordo enim validus merito id concedere debet, (ut advertit Castropalaus *d*) possit tamen si vellet, ut diximus numero quarto de professo, uxore non consentiente; par enim est ratio. Quamvis enim illa professio fuerit nula, Ordo vero hic sit validus; tamen obligatio reddendi debitum uxori est eadem, & ex alia parte Ordo Sacer non pugnat ex se cum Matrimonio, nisi ratione Voti Castitatis ipsi Ordini adnexi. Si ergo Voto Professionis non obstante, potest in illo casu ex se redire, potest redire, & ordinatus, cui nihil obstat, nisi idem Votum Castitatis. *e*

e Cast. l. c. contra nō- nullos ci- tatos à Sanc. l. 7. mat. d. 4. n. 5.

4. Denique adverte, si conjugatus, etiam Matrimonio non consummato, ad Ordinem Sacrum (non ergo, si ad Minores) ascendat

sine uxoris expressa licentia, in suspensionem, seu irregularitatem incurrere ex Jure. Undè, neque in suscepto Ordine ministrare, neque ad Superiores promoveri neque Beneficium, vel officium Ecclesiasticum obtinere poterit.

f In Extr. citata, b. Pont. l. c. n. 2.

Quoad eosdem Ordines cum consensu conjugis.

5. Hactenus de susceptione Sacrorum Ordinum sine consensu Conjugis, quid, Juris cum ejusdem consensu?

Assero, posse eos suscipi cum dicto consensu, sed cum similibus conditionibus explicatis à num. octavo. Nempe, ut uxor prius Religionem profiteatur, aut, si sit Senex, & de incontinentia non sit suspecta, Castitatis Votum simplex emittat.

6. Scio, Gasp. *g* Hurtadum docere contra Sanchez, ut vir ad Sacros Ordines promoveri possit, sufficere, si uxor manens in sæculo Castitatem voveat, liberetque per suam licentiam dictum virum ab obligatione tori, & cohabitationis, nec requiri, ut uxor profiteatur, quia, (inquit) in cap. Conjugatus de convers. conjug. Professio uxoris non requiritur.

7. Verum pro Sanchez pugnat Castropalaus; *h* Fateatur enim, veram esse sententiam *h* Castri. Hurtadi in rigore juris, sed jam ex vi consuetudinis, nullum nunc conjugatum permitti initiari Sacris, nisi prius uxor profiteatur, vel, si sit vetula, Castitatem voveat. Nota autem (ut colligo ex Castropalao, *i*) debere accedere licentiam etiam Episcopi, si non ex rigore Juris, certè ex consuetudine, ut in simili diximus numero undecimo.

8. Quando autem, modo dicto, remanet Voto constricta uxor in sæculo, admonent Doctores cum Sanchez, *k* non posse ipsam cum suo conjugate Ordinato manere in eodem cubiculo, ut habetur Cap. Episcopus dist. 77. 6. 5. 11. immò prudens consilium tradunt esse, ut *l* n. 11. nè in eadem quidem domo habitet, ad vitandam scilicet incontinentiæ suspicionem.

9. Præterea hoc uxoris Votum Castitatis, licet sit simplex; tamen habet hoc peculiare, ut, si ipsa post mortem sui conjugis jam Ordinati contrahat novum matrimonium, invalidè contrahat.

Ratio,

Ratio, cur huic effectum pariat hoc Votum nunc, non verò, quando conjux in Religione Professionem emisit, est, quia ordini Sacro, ad quem licentiam concessit ipsa uxor, debetur hæc reverentia, nè uxor eadem aliud matrimonium ineat. Hanc doctrinam habet Sanchez, quam Azor, *a* affirmat, esse omnium. Pontius *b* tamen id negat, asserens, par esse utrumque Votum, & neutrum dirimere matrimonium subsequens. *c*

Inquires per hanc occasionem. Primò, An ipse Presbyter Græcus, si post mortem suæ uxoris aliam ducat? validè ducat? Secundò, An licitè? Tertio, an vidua prædicti Græci Sacerdotis, si ad secundas nuptias convolet, validè convolet, & licitè?

Respondeo, ad primum. Docet Petrus Arcudius *lib. 7. de Matrimonio cap. 4.* Matrimonium secundum Presbyteri Græci validum esse (licet tunc dictus Presbyter sit repellendus ab exercitio Ordinis, si velit ipse, vel uxor persistere in eo Matrimonio) quia, inquit, nec ipse emisit ullum Votum Castitatis, nec adest Canon Matrimonium illud invalidans, sed tamen, quia sit bigamus per secundas nuptias, merito privatur exercitio altaris. Ita Arcudius contra Cariophylum putantem hoc Matrimonium esse invalidum.

Respondeo, ad Secundum. Sacerdotem prædictum graviter peccare, secundas nuptias celebrando; Non solum enim Canones Græcorum (ut colligo ex allatis ab Arcudio citato) illum faciunt bigamum, eundemque Sacerdotali exercitio privant, ut dictum est, verum etiam vocant illas nuptias Illicitas, Illegitimas, Nefarias.

Respondeo, ad Tertium, validum esse Matrimonium viduæ relictae à Presbytero Græco, ut etiam esse licitum. Ita contra Cariophylum, qui videtur hoc Matrimonium damnare, docet his verbis Arcud. l. cit. *Quod Sacerdotum viduæ ad secunda vota minime transeant, non ritus, sed virtus est.*

Confirmo, quia Sanc. l. 7. Matr. cap. 40. num. 5. ait, licitè viduam Sacerdotis secundo nubere, si non consensit Ordinationi sui primi Viri, & probabile esse, etiam licitè secundo nubere, quando uxor nesciebat, id sibi prohiberi. Sed audio, uxores communiter non solere dare ejusmodi consensum; quod

si dent, eas nescire ejusmodi prohibitionem non valendi transire ad secundas nuptias; ergo, &c. Supponimus autem dictam viduam nullum Votum Castitatis emisisse, ut certè emittere non solent.

Confirmo iterum, quia in dubio, an emisit Votum, & in dubio, quod existat lex, seu præceptum, melior est conditio mea libertatis, atque adeo non obligor illam servare, ut de lege dubia docet Sanchez *lib. 1. in Decal. cap. 10. num. 32.* & de Voto *numer. 36.* Cum ergo, ad minus, saltem dubia sit lex hæc; vel Votum de abstinendo à secundis Nuptiis, quoad prædictam viduam, ipsa non obligabitur, &c.

Nec contrarius est Pontius *lib. 7. matrim. cap. 25. & 21.* dum dicit, Matrimonium relictae à Sacerdote Græco esse quidem validum, sed illicitum, quia est contra eorum Canones: Non est, inquam, contrarius, quia & ipse, & Canones, quos affert, videntur loqui de vidua, quæ dedit licentiam, seu consensit sui viri Ordinationi, sciens sibi sic prohiberi secundas Nuptias, vel de vidua, quæ Castitatem fortè voverit: Lege diligenter tum ipsum, tum Sanc. l. cc.

10. Inquires Secundo. Si eveniat casus similis illi, cujus *d* nuper meminimus, hoc est, si, *d* *Supra §. promoto* conjuge in Sacris, uxor, nec Religionem ingredi velit, nec Castitatem voverit, quid faciet vir jam Ordinatus.

11. Respondeo. Sanch. *e* ait, uxorem debere cogi ad Votum; ad hoc enim emittendum se obligavit, dum liberè dedit licentiam viro, ut ad Ordines ascenderet. Verum Castropalaus *f* ait, non posse cogi, sed, si uxor, *f* *Cast. l. c.* petat, debere ipsi suum virum restitui. Ratio est, quia nemo unquam cogi invitus potest ad vovendam Castitatem. Utraque probabilis est sententia. Verum mihi magis placet hæc posterior; tuctur enim magis libertatem. Quia tamen uxor supponitur promississe, se Professionem, vel Votum emissuram, nolens deinde promissionem servare, causa valdè rationabilis debet accedere, ne graviter peccet, nolendo custodire Sacros Canones in re tam gravi. Sic puto, ut ibidem num. 14. in simili putavi.

12. Illud item Castropalaus *g* contra plures Doctores habet, hunc Ordinatum cum licentia uxoris, sed nolentis, nec profiteri, nec

vove-

Extrav.
Antiq. de
Voto.

vovere, incidere etiam in eandem illam suspensionem, seu irregularitatem, de qua modo dixi num. 4. Ratio est, quia in a Sacro Textu dicitur, eum incidere in dictam suspensionem, qui, aliter quam Sacris Canonibus noverit convenire, Sacros Ordines suscepit. At Sacri Canones requirunt ad dictos Ordines non solum licentiam Uxoris, sed ejus professionem, vel Votum. Nota tamen illud (noverit) si enim bona fide inculpate Maritus, supponens uxorem Canones servaturam, promoveatur, non puto eum fore suspensum, quia sic non novit se ordinari contra Sacros Canones. Sed profecto, ne prædicta incommoda eveniant, praxis esse debet, ut prius profiteatur, vel voveat uxor, & deinde Maritus promoveatur.

13. Denique, ut vir ad Episcopatum ascendat, requirunt omnino jura, ut uxor Religionem ingrediatur. Ad Cardinalatum vero nihil aliud est opus, præter illud, quod ad Ordines Sacros necessarium esse, hæcenus definivimus.

§. III.

Quoad Votum simplex Castitatis.

1. Quemadmodum §. 1. indicavimus, posse conjuges mutuo consensu cœlibem

vitam agere, sic poterunt Voto se Castitatis astringere; eadem enim est ratio de utroque: recole tamen cautionem, quam ibidem adnotavimus, ut item alia, quæ hic facere videntur, quæque in præcedentibus per occasionem sunt definita.

2. Si quis ritè uxoratus, deinde ob impedimentum impotentia, quod creditum fuit perpetuum, professionem emisit, vel Ordines Sacros suscepit, quid faciet in casu, quo deinde appareat, eum esse potentem? redirene poterit, ac debeat ad uxorem?

3. Respondeo, redire debere, quia prævalet validitas Matrimonii ritè suscepti. Vorum id, & multa ad idem facientia latè proficitur Diana. *b*

Et jam ad finem Tractationum de Matrimo-
nionis faulste, feliciterque perveni; Id, 19/7.
quod Summo Deo acceptum referens,
similem felicitatem studiosis,

Lectoribus meis ab eodem enixe precor.

F I N I S.

Laus DEO, Beatiss. Virgini, ac B. Aloysio.

LIBER NONVS,
DE
CONTRACTIBVS
IN PARTICVLARI.

EA, quæ pro praxi scire oportuit de contractibus in genere, in c Decalogi
libris indicavi satis: Nam propterea, iis non repetitis, ad peculiare Con-
tractus explicandos nunc oportune descendendum est.

TRACTA-